

B ØKONOMI
ECONOMIQUE
NORGE

Returadresse:
Første steg
Utdanningsforbundet
Postboks 9191, Grønland
0134 Oslo

- abonner på **Første steg!**

Tidsskrift for førskolelærere

Første steg er Utdanningsforbundets tilbud

- til deg som arbeider i barnehagen,
- til deg som studerer for å arbeide i barnehagen, og andre interesserte.
- til deg som vil ha aktuelle fagartikler, reportasjer og bokstoff.

Ordinær pris
275,-

Medlemmer og
studentmedlemmer
150,-

Tegn abonnement, få det og les det, fire ganger i året!

Du kan også fakse kupongen til 22 20 31 17,
eller sende e-post til post@utdanningsakademiet.no.

>

Ja

- ☐ Ja, jeg er medlem/studentmedlem og vil abonnere på Første steg for
150 kroner per år.
- ☐ Jeg tegner ordinært abonnement for
275 kroner per år.

Navn:

Medl.nr:

Adresse:

Postnr:

E-postadresse:

Telefon:

Adressaten betaler
for sending i Norge

Distribueres av
Posten Norge

Svarsending

UTDANNINGSFORBUNDET
UTDANNINGSAKADEMIET
SVARSENDING 0390
0090 OSLO

1 | 2006

Første steg

TIDSSKRIFT FOR FØRSKOLELÆRERE

Høgskolen i Vestfold
kompetansekartlegger
barnehagen

Rennebu –
bygda som satser
på kvalitetsbarnehagen

Tre med tanker
om tariffoppgjøret

Vil ha 600 millioner
til barnehagen

Fornøyde virksomhetsledere i Moss

Høgskolen i Agder
med etterutdanningstilbud
til styrere

Med kompetanse skal Barnehage-Norge bygges

Første steg – et tilbud til DEG som er førskolelærer

Kompetanse og kvalitet

Fortsatt er det slik at nyslätte foreldre av og til sier "hvis vi er så heldige å få barnehageplass, da" – riktignok litt mer i spøk nå enn for bare få år siden. Hvis regjeringen oppfyller sitt løfte om full barnehagedekning i løpet av 2007, vil denne spøken raskt bli en meningsløshet. Kanskje nyslätte foreldre i stedet begynner å spøke med "hvis vi er så heldige å få plass i musikk-/friluft-/matematikk- og fysikkbarnehagen, da". Det kan i alle fall godt hende at foreldre vil gå over fra å etterspørre en barnehageplass til å etterspørre den rette barnehageplassen.

Når departementet nå lar Høgskolen i Vestfold gjennomføre tidenes første nasjonale kartlegging av kompetansen i barnehagen, er det uansett et uttrykk for at barnehagens historie i Norge raskt er i ferd med å skifte karakter. Når barnehageplassene begynner å bli mange nok (selv om vi ikke er i mål ennå), begynner vi å kunne områ oss nok til å tenke dypere og grundigere på barnehagetilbudets kvalitet. Nå får vi om kort tid den nye rammeplanen også, en hendelse som ytterligere vil aktualisere kvalitetsdebatten.

Det er gammelt nytt at kvalitet koster. Den danske regjeringen bevilget nylig 400 millioner kroner til kvalitetsutvikling av barnehagen. Frode Søbstdads arbeidsgruppe for kvalitet i barnehagen (rapporten *Klar, ferdig, gå – Tyngre satsing på de små* kom som kjent i fjor) foreslår 600 millioner kroner til den norske barnehagen, slik Turid Thorsby Jansen, Mari Pettersvold og Solveig Østrem minner om i sin artikkel i dette bladet. Støttes! For Danmark er da i høyden verdens nest rikeste land?

Lokalt og regionalt har kompetanse- og kvalitetsutviklingsarbeid pågått lenge. Reportasjen fra Rennebu presenterer et eksempel på det.

Barnehagen er en del av utdanningssystemet, er vårt standpunkt. Vi er ikke helt i mål der heller, men målet må sies å være innenfor rekkevidde. Æren for det som så langt er oppnådd, tilhører førskolelærerne, deres tillitsvalgte, og andre allierte.

Tariff

Det er hovedtariffoppgjør i år. Utfallet av oppgjøret skal vi avholde oss fra å spekulere i. Det kan likevel ikke være tvil om at det førskolelærere og lærere kan oppnå, vil de oppnå gjennom Utdanningsforbundet. Alt annet vil være eventyrpolitikk. I dette bladet presenteres synspunktene til tre prominente førskolelærertillitsvalgte (to tidligere og en nåværende). Selv om de har flere kritiske anførsler, er hovedbudskapet klart nok: Veien framover i kampen for bedre lønns- og arbeidsvilkår for førskolelærerne heter Utdanningsforbundet.

Arne Solli

Første steg

Tidsskrift for førskolelærere
Utgitt av Utdanningsforbundet

Ansvarlig redaktør:

Arne Solli
as@utdanningsakademiet.no
tlf 24 14 21 67 | 24 14 20 00,
913 72 699

Abonnementskonsulent:

Aksel Torsnes Mehlum
post@utdanningsakademiet.no
tlf 24 14 20 32 | 24 14 20 00
faks 22 20 31 17

Grafisk design og illustrasjon:

Karl Rikard Nygaard
karlrn@c2i.net
tlf 48 28 68 08

Trykk:

Hegland Trykkeri A/S,
Trøgslå 9, 4400 Flekkefjord

ISSN 1504-1891

Besøksadresse:

Hausmannsgate 17, Oslo

Postadresse:

Første steg,
Utdanningsforbundet,
Postboks 9191 Grønland,
0134 Oslo

Første steg > Innhold nr. 1 | februar-mars 2006

På besøk i Vonheim barnehage i Rennebu – Eilivstuggu er en kopi av et gammelt tømmerhus. F.v. Ingegjerd Mortensen, pedagogisk rådgiver skole i Rennebu kommune og konsulent for de samarbeidende kommunene i Gauldalsregionen, Jorid Stene Drugudal, assistent i Vonheim barnehage, Mona Elven, pedagogisk leder i Vonheim barnehage, Ester Huus, pedagogisk rådgiver barnehage, Anne Svegård, styrer for Voll og Ner-skogen barnehager, og Sissel Mørreaunet, høgskolelektor ved DMMH og ekstern rådgiver.

UTDANNINGS
FORBUNDET

- 4** Høgskolen i Vestfold og Barnehagesenteret skal gjennomføre tidenes første nasjonale kompetansekartlegging av den norske barnehagen.
- 6** Intervju med Ragnhild Granskogen, rådgiver i barnehagesaker hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Hun framhever samarbeidet mellom Fylkesmannen og DMMH.
- 7** Intervju med Kari Kvistad, høgskolelektor ved DMMH. Mange kommuner i Sør-Trøndelag kan takke henne for veiledningsinnsatsen.
- 8** **Reportasje fra Rennebu:** En liten kommune som satser stort på kvalitetsbarnehagen. Mottoet er: *Kompetanseutvikling gjennom kunnskapsdeling.*
- 12** **Foran hovedtariffoppgjøret:** Helle Blakstad vil ha et offensivt Utdanningsforbund.
- 14** **Foran hovedtariffoppgjøret:** *Ikke vær beskjedne*, er Gjertrud Eggens råd til førskolelærerne.
- 16** **Foran hovedtariffoppgjøret:** *Stå sammen og stå på*, er Thorbjørn Hafslunds råd til førskolelærere og lærere.
- 18** Barnehagen i Kunnskapsdepartementet åpner for nye muligheter. Statsråden bør gi 600 millioner til kompetanseutvikling, mener Turid Thorsby Jansen, Mari Pettersvold og Solveig Østrem.
- 22** **Jus:** Rettigheter ved langvarig sykdom.
- 23** Lene Chatrin Hansen og Katinka Moen foreslår skjerpede inntakskrav eller opp-taksprøver til førskolelærerstudiet, for å unngå at studiet blir en oppsamlingsplass.
- 24** **Ledelse:** Virksomhetslederne Solveig Lundberg og Tina Blattmann mener barnehagene i Moss har tjent pedagogisk på innføringen av tonivåkommunen.
- 26** Seksjonsledelsens sider.
- 28** RECE er et nettverk for nye tanker og holdninger i barnehagen. Ta dessuten en titt på vårens kurstilbud fra Utdanningsakademiet.
- 29** **Ledelse:** Høgskolen i Agder lanserer nytt videreutdanningstilbud for styrere.
- 30** Kristin Holte Haug håper den kommende rammeplanen vil ta digital kompetanse i barnehagen på alvor.
- 32** *Barn i rusfamilier – med rett til å bli sett*, er Hilde Evensen Holms anliggende. Hun er informasjonsrådgiver ved Borgestadklinikken i Skien.
- 34** Per Arneberg, Einar Juell og Olga Mørk har skrevet bok. *Kunsten å samtale – kunsten å bli menneske* er utgitt på Damm.
- 36** Elisabeth Støre Meyers bok *Pedagogisk lederskap i barnehagen* er kommet i ny utgave.
- 37** Masterstudent Lene Chatrin Hansen ved Høgskolen i Oslo ser ting med studentblikk.
- 39** **Ledelse:** Virksomhetsleder Kristin Tendal ved Gaustadgrenda heldagsbarnehage i Fredrikstad ser ting med styrerblikk.

Neste nummer kommer i uke 23 i juni

Alt usignert stoff står
for redaktørens regning.

Kompetanse

Fra utgift til investering

For første gang skal en nasjonal kompetansekartlegging av den norske barnehagen gjennomføres. Årsaken er både at barnehagen nå er mer framme i den offentlige debatten enn tidligere, og at utredningen *Klar, ferdig, gå – Tyngre satsing på de små* fra i fjor, avdekket mangel på langsiktig og systematisk kompetansestrategi i barnehagesektoren.

Oppdraget, som skal være fullført innen sommerferien, er gitt til Høgskolen i Vestfold (HiVe) av Barne- og familiedepartementet (BFD). HiVe har gitt oppdraget til Barnehagesenteret tilknyttet høgskolen.

Når det nå skal gjennomføres en slik kartlegging, skyldes det inngangen til en ny æra i norsk barnehagepolitikk. Går det slik den sittende regjering vil, vil barnehagen i løpet av 2007 være et allment velferdstilbud til alle barn. Dette betyr blant annet et større innslag av barn i ned mot ett års alder, eller til og med enda yngre, i barnehagene. Når barnehagen blir et tilbud til alle barn, vil barnas foreldre dessuten begynne å stille større krav til tilbudet enn før. Samtidig er synet både nasjonalt og internasjonalt at barnehagen er en del av den prosessen som kalles livslang læring – barnehagen er med andre ord en del av utdanningssystemet. Den faglige og politiske diskusjonen er rett og slett preget av større bevissthet om verdien av gode barnehager nå enn hva som var tilfelle før, og dermed er det offentlige blikket rettet mot barnehagens innhold og kvalitet også blitt skjerpet.

Prosjektleder er professor Thomas Moser, forskningsleder ved Barnehagesenteret og kjent som leder av den BFD-oppnevnte rammeplangruppen som avga sin innstilling i fjor sommer. Med seg har han høgskolelektor Mari Pettersvold, daglig leder av Barnehagesenteret, høgskolelektor Turid Thorsby Jansen, og høgskolelektor og prosjektmedarbeider Bettina Dudas. I tillegg skal BFD være representert i prosjektgruppen med minst en representant.

Prosjektgruppen vil, redegjør Moser, trekke ut fire kommuner i hvert fylke. Samtlige barnehager, både offentlige og private, i de

uttrukne fylkene vil få tilsendt de relevante spørreskjemaene.

I tillegg kommer tre såkalt bundne trekninger. To bydeler i Oslo med henholdsvis høy og lav minoritetsgrupperepresentasjon vil bli trukket ut. En tredje bunden trekning vil skje i Finnmark for å sikre at en samiskdominert kommune kommer med.

Kvalitet i barnehagen

Professor Frode Søbstad ved Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) i Trondheim, ledet arbeidsgruppen som i fjor la fram utredningen *Klar, ferdig, gå – Tyngre satsing på de små*.

– Den retter blant annet søkelyset mot manglende helhet og sammenheng i styring av barnehagesektoren og mot den manglende kompetansestrategien som preger barnehagen, sier Jansen, som tror utredningen har bidratt til å framskynde den kartleggingen som nå skal finne sted. – I tillegg til de store reformene som har preget barnehagesektoren de siste ti årene, står den overfor betydelige utfordringer knyttet til revidert lov og rammeplan, utfordringer som forutsetter et kompetanseløft.

– Arbeidet med kvalitet og kompetanse i barnehagen har til nå manglet systematikk og langsiktighet, det har foregått kun sporadisk, sier Jansen. En vektlegging av kompetanseutviklende tiltak burde kommet før, men som hun sier: – Da vi fikk rammeplanen i 1995 ble vi så glade at vi nærmest glemte å etterlyse ressurser til implementering av planen.

Spørsmål som skal besvares

Målet er å kunne utarbeide et langsiktig og systematisk kompetanseutviklingsprogram

for barnehagen. Prosjektgruppen ønsker å samle inn informasjon som gjør det mulig å svare på følgende spørsmål:

- Hvilke kompetanseutviklingsbehov har styrere, pedagogiske ledere og assistenter?
- Hvilke offentlige og private aktører driver hvilke typer virksomheter og eventuelt med hvilke samarbeidsrelasjoner?
- Hvilke kompetanseutviklingstiltak har framstått som betydningsfulle de siste tre til fem årene, og hvilke erfaringer foreligger? (Dette spørsmålet er særlig viktig med tanke på et framtidig kompetanseutviklingsprogram.)
- Hvilke erfaringer foreligger når det gjelder igangsetting, omfang, organisering, finansiering, gjennomføring og evaluering av etter- og videreutdanningstiltak?

Prosjektgruppen mener ut fra sine undersøkelser så langt at det ikke er mulig å besvare disse spørsmålene ut fra eksisterende oversiktsframstillinger eller registre.

I tillegg til spørreskjemaer til de uttrukne barnehagene vil prosjektgruppen gjennomføre intervjuer med fylkesmannsembetene, høgskolene og andre viktige offentlige og private aktører som tilbyr etter- og videreutdanning. Gruppen vil også kontakte kommuner som i svært stor grad satser på etter- og videreutdanning.

Det er med andre ord snakk om innhenting av kvantitative data gjennom spørreskjemaene og kvalitative gjennom intervjuene.

Jansen har imidlertid ett hjertesukk i sakens anledning: – Det er et dilemma at vi skal kartlegge kompetansebehovet før vi har fått den nye rammeplanen og kjennskap til hva den inneholder!

Forventninger

Pettersvold sier at i de fleste barnehager har personalet en oppfatning av hva akkurat deres barnehage kan tilby, hva som er akkurat deres barnehages sterke eller mindre sterke sider. Hun tror også at personalgruppene vil finne fram til nye måter å se på sine egne kompetanser på, og de vil oppdage nye kompetansebehov som følge av arbeidet med spørreskjemaene.

– En ting er å se sine kompetansebehov, sier Pettersvold, - noe annet er å kunne gjøre noe med dem. Her ligger ansvaret hos kom-

munene, det er kommunene som skal legge til rette for at barnehagene skal kunne drives på en god måte. Her vet vi at det er store forskjeller kommunene imellom.

Jansen sier at hva som er behov dessuten vil avhenge av ståstedet: – Hva som er behov sett fra styrerens eller virksomhetslederens ståsted kan skille seg fra hva som er behov sett med førskolelærerøyne eller sett fra assistentens eller fagarbeiderens posisjon i barnehagehierarkiet. Vi ber derfor styrerne om å drøfte spørsmålene med personalet sitt.

Moser mener de viktigste respondentene kanskje vil være de pedagogiske lederne, de som både har daglig kontakt med barna samtidig som de er avdelingsledere.

Hvordan brukes økt kompetanse?

Kompetanse er både formell kompetanse og realkompetanse. Både den enkelte førskolelærer og den enkelte barnehage kan nyttiggjøre seg kompetanse på forskjellig vis. Hvordan (økt) kompetanse bli tatt i bruk, er interessant for prosjektgruppen ved HiVe.

– Noen utdanner seg bort fra barnehagen, fastslår Pettersvold.

Blir den førskolelæreren som tar en mastergrad værende i barnehagen? Blir den førskole-

De skal kompetansekartlegge Barnehage-Norge: f.v. **Thomas Moser**, professor og forskningsleder ved Barnehagesenteret, Høgskolen i Vestfold, og i tillegg tilknyttet Learning Lab Denmark og Danmarks Pædagogiske Universitet.

Mari Pettersvold er høgskolelektor og daglig leder av Barnehagesenteret (begge bilder: Morten Rakke, Scanpix).

Turid Thorsby Jansen er høgskolelektor ved førskolelærerutdanningen ved Høgskolen i Vestfold. Hun var i mange år tillitsvalgt for førskolelærerne i Norsk Lærerglag, blant annet som leder av avdeling for førskolelærere.

Bettina Dudas er prosjektkoordinator for kartleggingsprosjektet

(foto: Heiko Junge, Scanpix).

læreren som tar spesialpedagogisk videreutdanning værende? Slike spørsmål er interessante å få svar på ut fra hvilke kompetanser barnehagen går glipp av ved at folk forsvinner.

Mange førskolelærere har gjennomgått PAPS – pedagogisk arbeid på småskoletrinnet. Det har de gjort for å kvalifisere seg til (bedre betalte) stillinger i grunnskolen.

Den uunnværlige barnehagen

Jansen refererer kunnskapsminister Øystein Djupedal (Sosialistisk Venstreparti) som sier han vil nyttiggjøre seg denne kartleggingen i forbindelse med Kunnskapsløftet – naturlig nok ut fra et syn på barnehagen som barnets første steg inn i det offentlige utdannings-systemet.

Pettersvold mener det arbeidet som nå skal gjøres, kan sees i sammenheng med en holdningsendring hos førskolelærerne selv: *Fra idealisme til kompetanse*. Førskolelærerne er under stadig utvikling som profesjonsgruppe, med en stadig mer profesjonell holdning til yrket sitt.

Moser mener en annen og mer samfunns-politisk holdningsendring er like viktig: *Fra utgift til investering*. Han sier det trolig vil være langt dyrere å drive en kommune uten barnehager enn en kommune med.

Kompetansekartleggingsprosjektet kan med andre ord leses ved hjelp av forskjellige typer briller: Førskolelærernes profesjonsbriller og politikernes samfunnsnytte- og økonomibriller. Men i tillegg er sammenhengen mellom de to åpenbar, for førskolelærernes mangeårige strev har utvilsomt påvirket politikersynet.

En kraftpakke for kvalitet i barnehagen

I Sør-Trøndelag utgjør samarbeidet mellom Fylkesmannen og DMMH en veritabel kraftpakke for utviklingen av barnehagesektoren. Målet er hele tiden å bidra til en kvalitetsutvikling i barnehagene gjennom aktiv deltakelse fra og samarbeid med kommunene.

Råd giver Ragnhild Granskogen hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag gir gjerne Dronning Mauds Minne, høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) brorparten av æren for det arbeidet som utføres og de resultatene som oppnås: - Samarbeidet med DMMH er alfa og omega i denne sammenheng. Fylkesmannen skal bidra til at kvalitetsutvikling skjer. Vi har noen ressurser til å hjelpe oss i dette pådriverarbeidet. DMMH har den faglige kompetansen som trengs for å veilede og gjennomføre et kvalitetsarbeid i samarbeid med barnehager og kommuner. Samarbeid på alle nivå, der DMMH har hatt rollen som ekstern veileder, har for oss vært viktig for å oppnå gode resultater.

Granskogen understreker at Fylkesmannen ser det som viktig å dokumentere kvalitet. En kartlegging av kompetanse må til når det skal utarbeides en kompetanseplan.

I 2001 søkte DMMH, i samarbeid med Fylkesmannen i Sør-Trøndelag Barne- og familiedepartementet (BFD) om midler til prosjektet "Den norske barnehagekvaliteten". Søknaden ble innvilget, og prosjektet ble gjennomført og ledet av høgskolelektor Kari Kvistad og professor Frode Søbstad – begge ansatt på høgskolen. Nå framstår denne typen utviklingsarbeid som viktigere enn noen sinne – den rødgrønne regjeringen lover full barnehagedekning senest i løpet av 2007 og er villigere enn regjeringer har vært på lenge til å bruke penger på barnehagen.

– Kvalitetsutviklingsarbeidet blir svært viktig sett i lys av den store utbyggingen som skal gjennomføres, en virksomhet som også øker presset på de eksisterende barnehagene når det gjelder hvilke kvalitative tilbud de kan tilby, sier Granskogen.

Ragnhild Granskogen er utdannet førskolelærer og arbeider som rådgiver i barnehagespørsmål hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.

Hun nevner at Trondheim kommune har planer om å bygge 1300 nye barnehageplasser i inneværende år.

Ifølge Granskogen finnes det i statsbudsjettet midler tydelig øremerket til kvalitetsutvikling i barnehagen. Som hun sier: – Fylkesmannen har hatt stor frihet til å bruke beskjedne midler.

Ny giv fra 2004

Prosjektet, "Den norske barnehagekvaliteten", ble avsluttet i 2003. Ett produkt av dette prosjektet ble boken *Kvalitetsarbeid i barnehagen*, skrevet av Kvistad og Søbstad i fellesskap. Denne boken kom i fjor.

– BFD oppsummerte den tre-årige kvalitets-satsingen (2001-2003), med bakgrunn i rapporter fra alle fylkesmenn, at mye bra arbeid ble gjort i denne perioden, men at arbeidet likevel bør bli mer og bedre målrettet i forhold til statlig føringer. I tillegg ble det påpekt at fylkesmennene bør legge opp arbeidet slik at vi bedre ivaretar kommunenes forskjellige behov. Vi tolket dette slik at vi i videre arbeid bør legge opp til arbeidsformer der vi i større grad tar hensyn til kommunenes individuelle behov, sier Granskogen. - I det arbeidet som ble satt i gang i 2004 ble det derfor viktig for oss å spisse arbeidet enda mer mot å ha fokus på barnehagenes system for kvalitetsutvikling og på å bli mer bevisst i forhold til utvalg av kommuner. Vi valgte å bruke en del av de statlige midlene

til å frikjøpe en fagperson ved DMMH. Denne fagpersonen ble Kari Kvistad (se eget intervju med Kvistad). Formålet med frikjøpet var å styrke det faglige tilbudet til kommunene og tilpasse arbeidet bedre til den enkelte kommune/region - med spesiell fokus på små kommuner der fagmiljøet er lite og sårbart.

Samarbeid innen regioner

– De sørtrønderske kommunene er inndelt i fire samarbeidende regioner (Trondheim kommune defineres som egen region, men har så langt ikke vært involvert i dette arbeidet), sier Granskogen. – Arbeidet i hver region koordineres av en regionkonsulent, et verv som ofte går på omgang mellom kommunene innen regionen. Regionene legger til rette for kompetanseutviklingstiltak innen skoler og barnehager. Det har derfor vært naturlig for Kari Kvistad å samarbeide spesielt med regionkonsulentene. Dette har bidratt til å skape mer helhet og sammenheng i i arbeidet med kvalitetsutvikling i regionene.

I tillegg til arbeidet i regionene deltar trønderfylkene i det såkalte *Interreg -samarbeidet* med Jämtland i Sverige.

– Det dreier seg her om et norsksvensk samarbeid om kvalitetsutvikling i barnehagen, sier Granskogen. - Pengene til dette *interregionale* samarbeidet kommer fra EU på svensk side og fra fylkeskommunene på norsk side.. En sentral person på norsk side i dette samarbeidet er rådgiver Aud Eli Kristoffersen hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag.

Hun beskriver stemningen blant barnehageansatte som deltar i de forskjellige "kvalitetsprosjektene" som nærmest udelt positiv: – Det kan være viktig å holde igjen innimellom, for å unngå at det gapes over for mye. Med utgangspunkt i Reggio Emilia-filosofien sier vi gjerne at "det er lov å gjøre en ting av gangen"!

Gjør noe
tirsdag 21.
mars!

- Viktig med samskapte læringsprosesser

- I en kommune vet de ofte ikke at de i nabokommunen baler med akkurat det samme som dem selv, sier Kari Kvistad, en sentral person i samarbeidet mellom Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og DMMH, et samarbeid som også gjerne kalles Sør-Trøndelag-modellen.

Høgskolelektor Kari Kvistad ved Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH), er tilhenger av samskapte læringsprosesser. Det er gjennom samarbeid, samhandling og kommunikasjon mennesker lærer. Hun framhever gjerne den erfaring at den ene ikke vet hva naboen holder på med, eventuelt sliter med, og det trenger ikke begrense seg til barnehagespørsmål. Det skal det ofte ikke mer enn en samtale til for å få løsninger til å åpenbare seg.

- Det gjelder å bryte isolasjonen, sier hun, - for eksempel gjennom arbeid i interkommunale nettverk.

Kvistad forteller at det som er blitt til Sør-Trøndelag-modellen begynte med et felles initiativ fra DMMH og Fylkesmannen. De søkte Barne- og familiedepartementet (BFD) om penger til et kvalitetsprosjekt i 2000.

- Jeg ble leder og Frode Søbstad forskningsleder for prosjektet *Den norske barnehagekvaliteten*, som kom i gang fra januar 2001, sier hun.

Rennebu kommune i Gauldalsregionen ble valgt ut som såkalt pilotkommune, og Vonheim barnehage i Rennebu ble pilotbarnehage - en forholdsvis stor barnehage i en liten kommune.

- Rennebu kommune hadde arbeidet med forskjellige former for utviklingsarbeid før

dette prosjektet kom i gang. I tillegg til å være prosjektleder skulle jeg være ekstern veileder for Rennebu og for Vonheim barnehage.

- Som ekstern veileder arbeidet jeg med vurderingsverktøy i Vonheim barnehage. Jeg var dessuten veileder for et ledernetverk som foruten styrerne omfattet rektorene ved tre barneskoler, sier Kvistad. - Ledernetverket var den arenaen som skulle nyte godt av de erfaringene Vonheim barnehage kunne bringe videre. Dette var én måte å tenke systematisk kompetanseutvikling på.

Veileder til leie

Dette prosjektet ble avsluttet våren 2004. BFD overførte deretter midler til Fylkesmannen med det oppdrag å videreføre kvalitetsutviklingsarbeidet i kommunene.

- Da grep rådgiver Ragnhild Granskogen hos Fylkesmannen inn og sa at et fortsatt utviklingsarbeid måtte skje i fortsatt samarbeid mellom Fylkesmannen og DMMH. Hun bygde på de gode erfaringene hun alt hadde med ekstern veiledning. Fra høsten 2004 ble jeg leid ut fra DMMH til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag for å arbeide med veiledning.

- Fra 2004, fortsetter Kvistad, - har min del av samarbeidet vært knyttet til de fire regionkonsulentene i fylket. Oppgaven min ble å være ekstern veileder for de fire regionene.

De fire regionene befinner seg på svært ulike nivåer når det gjelder erfaringer med

kvalitets- og kompetanseutviklingsarbeid i barnehagen. To av de fire regionene består av styrernetverk, og temaet det arbeides med er ledelses- og utviklingsarbeid i barnehagen. De fire regionene i Sør-Trøndelag er Gauldalsregionen, Fosen-regionen, Orkdal-/Øy-regionen, og Nea-regionen.

Regionalt samarbeid

Da hun kom til Rennebu, møtte Kvistad dagens regionkonsulent i Gauldalsregionen, Ingegjerd Mortensen. Samarbeidet ble raskt svært godt. Som også Fylkesmannens rådgiver Ragnhild Granskogen understreker, befinner Rennebu seg i front i Sør-Trøndelag når det gjelder kvalitetsutviklingsarbeid i barnehagen. I dag samarbeider Kvistad tett med den regionale arbeidsgruppen som arbeider med kompetanseutvikling, den består foruten Kvistad av Mortensen, Ester Huus, som er pedagogisk rådgiver for barnehagene i Rennebu, og to styrere fra Melhus kommune.

- Når det gjelder de andre regionene, kjøpte tre av de seks kommunene i Fosen-regionen ekstern veiledning fra DMMH i årene 2001 - 2003. Så har jeg selv arbeidet som veileder for de tre andre. Særlig fra kommuner som Osen og Roan er det lang vei inn til Trondheim, sier Kvistad.

Ordal-/Øy-regionen omfatter de store øykommunene Hitra og Frøya. Her har styrerne i samarbeid med regionkonsulenten særlig vektlagt nettverksbygging. Nea-regionen har et eget prosjekt om trygge barn.

- Det gjelder å ta utgangspunkt i forutsetningene. Både kommunene og barnehagene trenger veiledning på sine egne premisser og ut fra sine egne behov, fastslår Kvistad. - Og når de snakker sammen, blir resultatet ofte samskapte læringsprosesser!

Barnehagedagen 21. mars er dagen da vi skal vise all verden at barnehagen er et sted å leke, et sted å lære og et sted å trives for alle barn. Vis fram barnehagen din! Samarbeid med foreldre, arbeidsgiver eller fagforeningene om arrangementer. Hva slags? Bruk fantasien! Og kontakt lokalavisen - gjør dere kjent!

Barnehagedagen arrangeres av Utdanningsforbundet ved seksjon barnehage, Fagforbundet ved seksjon kirke, kultur og oppvekst, og Barne- og ungdomsarbeiderforbundet. Les mer på www.utdanningsforbundet.no.

Kari Kvistad er høgskolelektor ved Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning, i Trondheim. Sammen med professor Frode

Søbstad har hun skrevet boken *Kvalitetsarbeid i barnehagen* som et resultat av prosjektet *Den norske barnehagekvaliteten* i årene 2001 - 2003. Boken er utgitt av Cappelen Akademisk Forlag.

Der kvalitetsbarnehagen er et satsings område

Kompetanseutvikling gjennom kunnskapsdeling er barnehagemottoet i Rennebu, en liten jordbruks-, skogbruks- og industrikommune i Sør-Trøndelag. Nærmeste nabo i sør er høyfjells- og vintersportskommunen Oppdal, i vest går grensa mot Møre og Romsdal, og i sørøst mot Hedmark. Et kommunalt satsingsområde er kvalitetsbarnehagen.

På besøk i Vonheim barnehage – f.v. Ingegjerd Mortensen, pedagogisk rådgiver skole i Rennebu kommune og konsulent for de samarbeidende kommunene i Gauldalsregionen, Ester Huus, pedagogisk rådgiver barnehage i kommunen, Jorid Stene Drugudal, assistent i Vonheim barnehage, Mona Elven, pedagogisk leder i Vonheim barnehage, og Sissel Mørreaunet, høgskolelektor ved DMMH og ekstern rådgiver. 46 barn har plass i Vonheim barnehage, og 12 i Innset.

Rennebu kommune har fire barnehager. Barnehagene på Innset og kommunesentret Berkåk utgjør enheten Innset og Vonheim barnehager som har felles styrer. Barnehagene på Nerskogen og Voll utgjør enheten Nerskogen og Voll barnehager og har likeså felles styrer. Folketallet i Rennebu er på ca. 2650, det er knapt én prosent av folketallet i Sør-Trøndelag. I de fire kommunale barnehagene går det drøyt 100 barn i alt (det finnes ingen private barnehager i kommunen etter den utbyggingen av kommunale som skjedde på 1980- og 1990-tallet). Rennebu har hatt enda en barnehage, men den er nedlagt – av mangel på barn. Kommunen sliter litt med å holde folketallet oppe.

Det finnes mange gode barnehager her i landet, og det finnes mange styrere, pedagogiske ledere og personalgrupper rundt om som arbeider målbevisst og systematisk for å kunne gi barn og foreldre et best mulig tilbud. Det finnes sikkert eksempler rundt om i landet på at hele kommuner, fra ordføreren og nedover, slutter opp om barnehagene. Nettopp det er det som skjer i Rennebu.

I Rennebu er slagordet *Kompetanseutvikling gjennom kunnskapsdeling*. Et bevisst arbeid med kompetanseutvikling i barnehagene og skolene har pågått i mange år. Det pedagogiske lederteamet møtes hver måned. Lederteamet består av styrerne og rektorene sammen med de pedagogiske rådgiverne for henholdsvis barnehage og skole (to personer deler en stilling), og av områdeleder som er barnehage- og skoleansvarlig. Et møte i lederteamet består av økter der styrere og rektorer møtes atskilt, og av felles økter.

Det begynte med LUA

– Det er flere formål med møtene i det pedagogiske lederteamet, sier Ingegjerd Mortensen, pedagogisk rådgiver for skolene i kommunen og regionkonsulent for Gauldalsregionen. – Noe av det viktigste er at møtene er en

«Jeg er stolt av barnehagene i kommunen. De er skreddersydd for folks behov. På grunn av dem blir vi brukt som eksempel på noe som fungerer godt.»

Ordfører Bjørn Rogstad

Hvem bestemmer, den som styrer sparken eller den som sitter på? Til venstre leder for området helse, omsorg og oppvekst, Ottar Selbæk, med fungerende ordfører Bjørn Rogstad (Høyre) på setet. Til høyre rådmann Arve E. Withbro med Solveig Angelen (Arbeiderpartiet), leder for utvalg for helse, omsorg og oppvekst, foran seg.

arena der praksisfeltet og administrasjonen i fellesskap legger premisene for den pedagogiske utviklingen av barnehagene og skolene i kommunen, både det som er særskilt for henholdsvis barnehage og skole, og det som er utfordringer og ønsket utvikling på tvers av "grensene".

– I større satsinger knyttet til barnehageutvikling har kommunen gode erfaringer med å utvide denne gruppen med pedagogiske ledere fra hver enhet. Det er personalet i hver avdeling i barnehagene som skal virkeliggjøre de nasjonale målsettingene. Derfor er det viktig at ikke bare ledelsen involveres når vi skal arbeide oss fram til en felles forståelse for hvilke føringer som faktisk gis og hva de vil si for arbeidet vårt, sier hun.

– Ved at vi bestemmer satsingen sammen idet vi definerer et felles mål, kan vi gjøre oss bedre nytte av hverandres kunnskaper.

Barnehagene i Rennebu har drevet et systematisk utviklingsarbeid i lang tid. Noe av opprinnelsen til det arbeidet som drives i dag, finner

Lokalt, regionalt, nasjonalt

En prosjektgruppe ved Høgskolen i Vestfold skal innen sommerferien gjennomføre en nasjonal kartlegging av kompetansen i norske barnehager (se sidene 4 og 5)

Oppdragsgiver er Barne- og familiedepartementet, som vil bruke rapporten i arbeidet med

Kunnskapsløftet i relasjon til barnehagene. Samtidig foregår det mye arbeid både lokalt og regionalt når det gjelder kompetanse- og kvalitetsutviklingsarbeid i barnehagen.

Denne presentasjonen av hvordan det arbeides i Rennebu er et eksempel på både det lokale, i Rennebu kommune, og det regionale, i dette tilfelle Gauldalsregionen, en av fire regioner for kompetanse- og kvalitetsutviklingsarbeid innenfor den såkalte Sør-Trøndelag-modellen, der både DMMH og Fylkesmannen står sentralt.

Stabilitet, systematikk og god økonomi

For at en barnehage, eller for den sakens skyld en kommune, skal kunne arbeide effektivt med kompetanse- og kvalitetsutviklingsarbeid, er det en stor fordel med en stabil personalsituasjon. En brukbar kommuneøkonomi er heller ingen ulempe.

– I Rennebu er personalsituasjonen stabil, sier Ingegjerd Mortensen. Det er ordfører Bjørn Rogstad enig i. Han framhever dessuten kommuneøkonomien, som er forholdsvis solid etter kraftutbygging på 1980-tallet.

– Mye av disse pengene er blitt brukt til å heve standarden på barnehage og skole, sier ordføreren.

– En stabil personalgruppe er en forutsetning for vellykket kunnskapsoverføring, uttrykker Anne Svegård, styrer for Nerskogen og Voll barnehager. – Blir det for store utskiftninger i staben, kan det sette kunnskapsdelingsarbeidet i fare.

Noe av personalstabiliteten i barnehagene i Rennebu kan nok tilskrives at DMMH fra 1993 til 1997 arrangerte desentralisert førskolelærerutdanning på Berkåk, kommunesentret. Flere av studentene kom fra Rennebu og har senere inngått i den stabile arbeidsstokken. Svegård tok selv førskolelærerutdanningen sin gjennom dette desentraliserte tilbudet.

Ester Huus understreker nødvendigheten av systematikk i arbeidet. Det må ryddes tid til oppgavene. Når en bestemt oppgave prioriteres opp, må en annen nedprioriteres.

– Systematikk innebærer å definere oppgavene tydelig nok, sier Ingegjerd. – De som på hver sine nivåer skal være pådrivere i arbeidet, må være forberedt på at arbeidet vil måtte gå i bølger, men de må likevel ikke miste målet av syne. Og skal det være mulig å sette av tid, må oppgavene prioriteres nøye.

I små barnehager har også styreren ofte arbeid knyttet til avdelingene. Styrerne i Rennebu har erfart at det å ha full administrativ stilling gir bedre muligheter til å lede utviklingsarbeid. Den nye ledelsesstrukturen i Rennebu gir slike muligheter.

«Barnehagen får mye anerkjennelse, men vi er usikre på om anerkjennelsen gjelder omsorgsdelen eller den faglige delen. Vi trenger nok å synliggjøre den faglige delen ytterligere.»

Pedagogisk rådgiver Ingegjerd Mortensen

vi på slutten av 1980-tallet. *Lokalt utviklingsarbeid* – LUA – var da en ordning med prosjektmidler til utviklingsformål som Barne- og familiedepartementet i samarbeid med fylkesmennene tilbød kommunene. Som et eksempel på det utviklingsarbeidet som er blitt utført i Rennebu, nevner Ester Huus, pedagogisk rådgiver for barnehagene i kommunen, blant annet et foreldresamarbeidsprosjekt.

– Det var vårt eget initiativ, men vi søkte og fikk utviklingsmidler fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, sier Ester. Ordningen med denne formen for tilskudd ble avsluttet i 1995.

– Det som fikk oss inn på det sporet vi har arbeidet etter de siste årene, var imidlertid Stortingsmelding nr. 27 (1999/2000), *Barnehage til beste for barn og foreldre*, forteller Ingegjerd. – Vi hadde alt full barnehagedekning, så vi valgte å konsentrere oss om kompetanseheving for personalet. I denne perioden var vi så heldige å få delta i utviklingsprosjektet *Den norske barnehagekvaliteten*, et prosjekt Fylkesmannen og Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) samarbeidet om i tidsrommet 2001 – 2004. I det prosjektet valgte vi i Rennebu å rette søkelyset mot voksenrollen. Alle barnehagene i kommunen deltok. Vonheim barnehage var en såkalt pilotbarnehage og ble

gjenstand for forskning og veiledning. Høgskolelektor Kari Kvistad ved DMMH var prosjektleder og veilederen vår, mens professor Frode Søbstad, også han fra DMMH, var leder for forskningsdelen av prosjektet. Gjennom det organiserte nettverksarbeidet barnehagene imellom fikk de alle nytte godt av Karis veiledning.

Regionsamarbeidet

– Regionsamarbeidet, sier Ingegjerd, -er et viktig supplement til det arbeidet vi utfører lokalt. Vi ser det slik at vi som er små, har ekstra stort behov for å søke ut for å hente påfyll og inspirasjon. Der er regionsamarbeidet viktig.

– For rektorene i reegionen var det alt langt tidligere lagt til rette for et samarbeid om kompetanseutvikling, og vi tenkte at det måtte da kunne gjøres for styrerne også.

Rennebu tilhører Gauldalsregionen, som ellers består av kommunene Holtålen, Melhus, Midtre Gauldal, Oppdal og Røros. Sammen med ansvarlig for barnehage og skole i Rennebu, områdeleder Ottar Selbæk, legger Ingegjerd til rette for regionsamarbeidet om barnehage og skole. Oppslutningen om samarbeidet om barnehageutvik-

Kos i sofaen i Vonheim barnehage. Assistent Jorid Steine Drugudal (t.v.) og pedagogisk leder Mona Elven med hver sin viltre pjukk på fanget.

Høgskolelektor Sissel Mørreaunet fra DMMH er ikke førskolelærer for ingenting. Her på besøk i Voll barnehage.

«De ansatte i barnehagene viser ingen tegn til surmuling når utfordringer oppstår, bare pågangsmot.»

Rådmann Arve E. Withbro

ling i regionen er stor. Ingegjerd forteller at på de to årlige styrersamlingene stiller 35 – 40 styrere fra de seks kommunene. I tillegg arbeides det i nettverk både på og mellom de regionale samlingene. Ingegjerd og Ester er medlemmer av den regionale arbeidsgruppen for barnehageutvikling, som legger til rette for disse samlingene. Også her handler det om å dele hverandres kunnskap – og å tilføre ny.

– Regionsamarbeidet er viktig for styrerne, supplerer Ester, og legger til at styrerne har signalisert at de ønsker å involvere også de pedagogiske lederne på enkelte samlinger.

Regionsamarbeidet har til nå vært delfinansiert av Fylkesmannen. For 2006 er det tildelt såkalte *skjønnsmidler* fra Fylkesmannen til arbeidet.

– Skjønnsmidler, legger ordfører Bjørn Rogstad, - er penger en søker om å få ut fra et skjønsmessig begrunnet behov.

Ingegjerd kan fortelle at et aktivt regionsamarbeid har gitt mulighet til deltakelse i et interregionalt samarbeid – *interreg-samarbeidet* – mellom trønderfylkene og Jämtland i Sverige, noe hun sier gir ytterligere mulighet til kunnskapsdeling i aktive nettverk.

DMMHs rolle

Høgskolelektor Sissel Mørreaunet fra DMMH er leder av Senter for forskning, etterutdanning og informasjon (FEI) ved høgskolen. Hun arbeider blant annet med kompetanseutvikling i barnehagesektoren. Ett av tiltakene har vært å tilby ekstern veiledning. Her har høgskolelektor Kari Kvistad (se side 7) vært ekstern veileder for Rennebu og Gauldalsregionen. .

– DMMHs rolle er å tilby kompetanse, sier Sissel, - en kompetanse som bidrar til at barn får et godt barnehagetilbud, et tilbud både barn, foreldre og ansatte trives med. Arbeid med å heve kompetansen har en vinn – vinn-effekt. Vi ser blant annet at de ansatte blir mer motivert for arbeidet, de utfører en bedre jobb, de synes det er mer moro å være på jobb, og de blir mer stabile på arbeidsplassen. Barna får et bedre tilbud, og høgskolen får mulighet for å utvikle en mer praksisnær utdanning og får mer kunnskap om praksis..

– Det er flere tilbydere på dette markedet, sier hun, - og DMMH inviterer til samarbeid for å utvikle gode tilbud som praksisfeltet og barnehagen ønsker. Vi mener selvsagt at vi har mye å tilby gjennom vår kompetanse. Viktige stikkord er resultat, delaktighet og langsiktighet.

Mona Elven, pedagogisk leder ved Vonheim barnehage, nøler ikke med å si at det ”å bruke en veileder fra DMMH var en suksess”. Veilederen hun sikter til var Kari Kvistad.

– Den dokumentasjonen og de erfaringene som ble resultatet av prosjektet, har vi nytte av den dag i dag, sier Mona.

Førskolelærere og ledere i Rennebu er enige om at for barnehagen er DMMH en selvfølgelig samarbeidspartner. Som Ester sier: - Det er naturlig å kontakte DMMH når vi har behov for ny kompetanse eller annen faglig bistand.

Styrer Anne Svegård på hjemmebane i Voll barnehage. 35 barn har plass i Voll barnehage, og 9 i Nerskogen.

Viktige oppgaver

Rennebu-barnehagene har kommet langt innen kompetanse- og kvalitetsutviklingsarbeidet, men førskolelærerne ser fremdeles fram mot stadig nye utfordringer.

– Vi må arbeide mer med å finne fram til en felles forståelse av hva barnehagen i denne kommunen skal være, og vi må arbeide mer med synet på barnet og på barns læring, sier Ester. Hun mener veien fram må gå gjennom synliggjøring av det arbeidet som gjøres. Pedagogisk dokumentasjon kan være et nyttig redskap i dette arbeidet. Barnehagene i Rennebu er derfor i startgropa for et nytt flerårig prosjekt: *Barnehagen – et sted å være, et sted å lære*.

– Vi må unngå at barnehagen blir ”skolsk”, sier Ingegjerd. – Med det mener jeg at tilrettelegging for læring nødvendigvis må være annerledes i barnehagen enn i skolen fordi barna er yngre og virksomhetens målsettinger er andre i barnehagen enn i skolen. Samtidig må vi arbeide for å vise at barnehagen er en viktig arena for barns læring og utforskning av verden.

Hun mener det er i ferd med å skje en tilnærming mellom skole og barnehage når det gjelder læring. Det mener hun kan være en ønsket utvikling dersom de to læringsarenaenes egenart ivaretas.

– Det finnes forskjellige former for læring. Læring i barnehagen har andre krav enn i skolen, sier hun. - Og slik må det være.

Foran tariffoppgjøret

For et offensivt

Utdanningsforbund

Skal førskolelærerne få et skikkelig løft ved vårens tariffoppgjør, må Utdanningsforbundet stå samlet bak førskolelærernes krav. Allerede på 1980-tallet var det opplagt at det var umulig å løfte enkeltgrupper uten å sprengne rammene for tariffoppgjørene, skriver artikkelforfatteren.

Av Helle Blakstad

Som leder av avdeling for førskolelærere i Norsk Lærerlag satt jeg i forhandlingsdelegasjonen for kommunal sektor i årene 1982 - 1988. Kravene før lønnsforhandlingene ble vedtatt av landsstyret i Norsk Lærerlag, og resultatet av forhandlingene ble godtdatt av det samme landsstyret. I landsstyret hadde avdeling for førskolelærere uttalerett, men ikke stemmerett.

Noen ganger oppnådde vi relativt gode resultater, og andre ganger ikke så bra. Jeg tror at resultatet av «gode oppgjør» i en viss grad var en konsekvens av at lønnsnivået vårt var så lavt i utgangspunktet at det var helt umulig for arbeidsgiver i anstendighetens navn ikke å gi relativt høye lønnspåslag. Det var nødvendig for å unngå å bryte med prinsipper som at «høgskolegruppene» skulle ha samme lønn (gi uttelling for utdanning), og at leder skulle være lønnet høyere enn dem hun var satt til å lede.

Vi var avhengig av å samarbeide med andre organisasjoner innen kommunal sektor, og mye tid og energi gikk med til å overbevise de andre om at våre krav var rettmessige. Noen ganger tapte vi i forhandlingene om

prioriteringene av lønnskrav med samarbeidspartnerne og ble avhengige av å bli «reddet» av arbeidsgivers tilbud i forhandlingene. Dette provoserte både avdelingsledelsen og medlemmene.

I ettertid ser jeg at forhandlingene og lønnspolitikken på 1980-tallet manglet konkrete mål, langsiktighet, dristighet, innsats- og kampvilje. Norsk Lærerlag var trofast mot «systemet», med liten vilje til å utfordre det. Kommuneoppgjøret ble som regel en blåkopi av resultatet på statlig sektor med små muligheter for store lønnspåslag til enkelte yrkesgrupper. Allerede den gangen var det opplagt at det var umulig å løfte enkeltgrupper uten å sprengne rammen for tariffoppgjøret. Det var det ikke vilje til.

Kompetanse og kvalitet

Da jeg begynte i yrket var barnehagedekningen lav og mistroen til barnehagen høy. Mange politikere så på barnehager som noe brysomt og som umulig kunne ha livets rett.

Sett i lys av den utviklingen den norske barnehagen har gjennomgått, burde førskolelærerne hatt en langt bedre lønnsutvikling enn det som er tilfelle. Barnehagen er etterspurt av småbarnsforeldrene, politikerne har forstått at den har betydning for barn og deres lærings- og utviklingsmuligheter.

Førskolelærerne utgjør den bærende faglige nerven som sikrer kvaliteten på innholdet i barnehagen. Det er skrevet utredning etter utredning av både politikere og forskere som slår fast at de ansattes kompetanse er avgjørende for kvaliteten på barnehagetilbudet. Styrer og pedagogisk leder har ansvaret for å veilede, lære opp og lede assistentene i barnehagen. Norge har en lavere andel pedagoger i sine barnehager enn ellers i Norden. Det er tankevekkende at de politiske myndighetene forventer at førskolelærerne i tillegg til å planlegge, lede det daglige arbeidet i barnegruppen og etablere en relasjon med foreldrene, også skal lære opp og veilede en stor assistentgruppe. Kravene til faglig og pedagogisk kompetanse og bredden og varia-

sjonene når det gjelder arbeidsoppgaver og ansvar tilsier at en førskolelærer og en lærer er to likeverdige størrelser. I tillegg er det viktig å anerkjenne pedagogisk leder som en del av barnehagens ledelse. Pedagogisk leder tilhører barnehagens lederteam.

Barnehagesektoren er langt mer anerkjent i dag enn for 18 år siden. Jeg ser også en langt større vilje til å prioritere barnehagen i den kommunen jeg er ansatt i enn det jeg har opplevd noen gang før. Likevel møter vi i lokale forhandlinger argumentet om at styrere i barnehagen måtte forvente å bli lønnet lavere enn andre ledere på samme nivå fordi vi er ledere for en personalgruppe med et lavt utdanningsnivå. Det burde vært motsatt! Det er viktig at slike lønnspolitiske holdninger blir dratt fram i lyset og aktivt motarbeidet. Min erfaring er at førskolelærerne oppnår mer i lokale forhandlinger enn i sentrale, og jeg beklager at organisasjonen har vært så motvillig til å benytte seg av de mulighetene som ligger i lokale forhandlinger.

Ikke enda 15 år

I dag er min konklusjon at førskolelærere og lærere burde vært sikret samme lønnsnivå. Dette bør være Utdanningsforbundets soleklare mål. Forbundet bør sette seg en frist for oppnåelsen av dette målet. Det burde skjedd for mange år siden! Det hadde gitt forbundet et bedre indre samhold og styrket den utad. I tillegg burde det vært et lønnstillegg for pedagogisk leder.

Jeg mener at kombinasjonen kvinnedominans, omsorgsyrke og lav status har slått

ekstra negativt ut i lønssammenheng for førskolelærerne. Fremdeles eksisterer det holdninger som at førskolelærere ikke er så viktige – de er lette å erstatte. I en slik sammenheng tror jeg det er uheldig å bruke benevnelsen pedagog i stedet for førskolelærer. Ved å si «pedagog» forsterker vi inntrykket av at andre kan gjøre den samme jobben som oss, førskolelærerutdanningen er ikke så viktig! Jeg tror ikke det er strategisk klokt.

På midten av 1980-tallet gjennomførte avdeling for førskolelærere en større kampanje som hadde som mål å spre kunnskap og påvirke holdninger. Kampanjen rettet søkelyset mot status og kvinnelønnsproblematikk. Kravet om likelønn (lønn for utdanning) og en lønn til å leve av ble høyt profilert. Vektleggingen av likelønsspørsmålet fortsatte på begynnelsen av 1990-tallet. Begreper som «urettferdig», «pinlig» og «dårlig samvittighet» (hos arbeidsgiverne) ble brukt av blant andre Likestillingstrådet. Nå leser vi i Utdanning at dersom utviklingen fortsetter i dagens tempo, vil det ta minst 15 år til før vi får likelønn!

Styrerne i Asker

Det er en helt ubeskrivelig utvikling som har skjedd med *styrerstillingen* siden jeg ble styrer i 1975. Vi styrere var nærmest vanvittig underbetalte sett i forhold til sammenlignbare ledergrupper innen kommunal sektor. Vi var i stadige konflikter med dem vi var satt til å lede (særlig ansatte med spesialkompetanse), som tjente nesten det samme som oss, eller

til og med mer. I dag er styrerne opptatt av ledelse, lederegenskaper og lederutvikling. Styrernes kompetanse er på høyde med den til de øvrige lederne på samme nivå i kommunen.

I Asker prøver vi nå ut en organisering hvor styrerne er medlemmer av seksjon ledelse på like fot med skolelederne. Vi har også oppnådd mer i lønnsforhandlingene. Ved siste lønnsoppgjør brøt vi to barrierer. Vi fikk en minstelønn for resultatlederne i kommunen, noe som innebar et lønnsløft for styrerne og som ikke ble tatt av den økonomiske rammen for oppgjøret. Dette lønnsløftet påvirket med andre ord ikke resultatet til de andre gruppene i oppgjøret. I tillegg forhandlet vi fram lønninger for styrerne slik at flere av dem fikk et resultat som ligger over minstelønn. Dette førte til at vi klarte å fjerne en annen barriere – nå har vi styrere som har høyere lønn enn rektorene for de minste skolene.

Gamle spørsmål blir som nye

Jeg leser med glede i Utdanning nr. 25/2005 at nå er det førskolelærerne som skal få et lønnsløft ved vårens tariffoppgjør. Men allerede i nr. 26 opplever jeg en defensiv holdning fra ledelsens side. Den snakker om flere yrkesgrupper med særskilte behov. Hvem er de? Etter å ha lest de to bladene slår det meg hvor lite som er forandret. Medlemmene forespørres om hva de mener. Kravet om et lønnsløft for førskolelærerne er nesten enstemmig og med høy prioritet. Utdanningsforbundets ledelse svarer defensivt. Er dette et forsøk på å dempe medlemmenes forventninger?

Helle Blakstad var leder av avdeling for førskolelærere i Norsk Lærerlag i tre perioder på 1980-tallet. Mange vil huske henne som

Helle Blakstad Halck. Nå er hun styrer for Holmen barnehage i Asker kommune vest for Oslo.

(Foto: Erik Sundt)

Ønsker den ikke å stille seg bak et slikt lønnsløft? Hva vil den innstille på/ anbefale overfor representantskapet i forbundet?

Jeg sitter med mange av de samme spørsmålene som jeg stilte meg for 18 år siden:

- Hvorfor spør organisasjonen medlemmene om hva de ønsker ved årets oppgjør når den ikke er forberedt på å forholde seg til svarene?
- Hvor ligger ledelsens lojalitet? Hos egne medlemmer, samarbeidspartnerne i forhandlingene, forhandlingssystemet eller ...?
- Er dette en offensiv lønnspolitikk?
- Hvilke lønnspolitiske mål har organisasjonen, og hva betyr disse konkret i lønnsforhandlingene?
- Hvilke planer finnes for å nå disse målene?
- Hvordan ser ledelsen/de forhandlingsansvarlige på et lønnsløft for førskolelærere?
- Er det førskolelærernes tur?
- Er man villig til å se lokale forhandlinger som en gylden mulighet for å løfte mindre grupper som for eksempel førskolelærerne?

Hvilke prinsipper vil Utdanningsforbundet legge til grunn for lønnsløft for førskolelærerne?

- Lønn etter utdanning eller lønn etter stilling?
- Likestilling med lærerne?
- Førskolelærernes styrkede status/rolle i barnehagen?
- Førskolelærernes ansvar og arbeidsoppgaver i barns lærings- og utdanningsløp?
- Ettertraktet arbeidskraft i en tid med stor utbygging av barnehager?
- Hvilke prinsipper legges til grunn for lederkravene?

Det er viktig å møte den politiske viljen til en felles oppvekstpolitikk og -arena og å se læring som et livslangt løp. **For å heve barnehagens status må Utdanningsforbundet ha som prioritert mål at barnehagen anerkjennes som en pedagogisk virksomhet på lik linje med skolen.** Det må arbeides systematisk for en lovbestemt rett til gratis barnehageplass. Et felles kunnskapsdepartement er viktig, men minst like viktig er det at Utdanningsforbundet står samlet, markerer seg tydelig, og er en aktiv pådriver i denne utviklingen.

Foran tariffoppgjøret:

Framhev kompetansen –

skrinlegg beskjedenheten

– Framstå med kompetanse, bli tydelige, still krav til arbeidsgiver, og støtt organisasjonen slik at den virkelig prioriterer førskolelærerne, sier Gjertrud Eggen, tidligere nestleder av Norsk Lærerlag og tidligere leder av avdeling for førskolelærere i Lærerlaget. – På den måten kan førskolelærerne ha håp om å vinne fram i lønnskampen.

S ett fra et førskolelærerståsted er det ikke nødvendigvis noen ulempe at både førskolelærere og lærere nå befinner seg sammen i kommunal sektor. Gjertrud Eggen, førskolelærer og tidligere tillitsvalgt på toppnivå i Norsk Lærerlag, mener at når førskolelærere og lærere nå befinner seg i den samme båten når det gjelder forhandlingsmotpart i vårens hovedtariffoppgjør, nemlig Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS), bør det være lettere for Utdanningsforbundet virkelig å prioritere førskolelærerne når det kommer til stykket, slik at det blir samsvar mellom det som sies på forhånd og handling når den tid kommer.

– Utdanningsforbundet sier det er viktig å prioritere førskolelærerne i år. Det er flott. Den største utfordringen ligger i å realisere dette, sier Eggen. – Først og fremst betyr dette å bruke hele organisasjonens samlede makt i forhandlingene overfor arbeidsgiver. Det betyr imidlertid også en aksept for at de som ligger dårligst an, får mer enn de andre.

Siden 1989

Selvsagt har det skjedd en utvikling til det bedre for førskolelærerne siden Eggen ble leder for avdeling for førskolelærere i Norsk Lærerlag i 1989.

– Da jeg tiltrådte som leder av avdeling for førskolelærere, satt to førskolelærere som medlemmer av Norsk Lærerlags landsstyre. Landsstyret talte 24 medlemmer. Jeg var den ene førskolelæreren, men jeg hadde ikke stemmerett i styret.

Landsstyret tilsvarte Utdanningsforbundets sentralstyre.

Den gang hadde som kjent lærerne staten som

forhandlingsmotpart, mens førskolelærerne da som nå i hovedsak hadde KS. Eggen minnes at forholdet mellom lærerne og staten ble debattert med mange engasjerte innlegg fra landsstyremedlemmenes side. Når det kom til forholdet mellom førskolelærerne og kommunene, sank alltid temperaturen betraktelig.

– Vi førskolelærere følte vi ble stående i stampe med mange saker som vi så på som viktige for oss. Vi har alltid arbeidet for et likeverdig lønnsnivå for førskolelærere og lærere. Vi fremmet gang på gang forslag om å prioritere førskolelærerne i tariffoppgjørene. Vi slet mye med å få til en egen lønnsinnplassering for de pedagogiske lederne i barnehagen.

– Arbeidet i denne perioden opplevdes ofte som tungt, fortsetter Eggen. – Det var som å bære en tung bør i motbakke hele tiden. For debatten forstummet gjerne når landsstyret kom til det punktet på dagsordenen som dreide seg om førskolelærernes lønnskrav.

En ny tid i 1995

I 1995 begynte imidlertid ting å skje, slik Eggen ser det, i alle fall i en viss grad. Norsk Lærerlag hadde vært gjennom en strukturreform og Eggen befant seg med ett som nestleder av organisasjonen. Og med ett var en tredel av medlemmene i landsstyret førskolelærere. Da skjedde det naturligvis også noe med debatten.

– I 1995 ble jeg også forhandlingsleder for kommunalsektor. Fremdeles hadde jeg imidlertid en klar fornemmelse av at kommunal sektor ble sett på som mindre viktig enn statlig sektor, der lærerne befant seg, sier hun.

Det som var årsaken til den utviklingen som fant sted i årene 1989 – 2000, var først og fremst at antallet førskolelærere vokste. I det samme tidsrommet endret lærernes syn på førskole-

lærerne seg helt klart til det bedre. Førskolelærernes posisjon ble styrket gjennom aktivt arbeid i mange år.

– Det ble etter hvert mindre og mindre stuerent for lærerne å ytre seg nedvurderende om førskolelærerne, sier Eggen. – Den utviklingen som fant sted i landsstyret bidro også sterkt til dette. Der ble det omforent synet etter hvert at førskolelærerkompetansen og lærerkompetansen var å anse som likeverdige. Men lærernes kunnskapshuller når det gjaldt hva førskolelærerkompetansen innebar, kom etter min mening likevel forholdsvis klart til uttrykk under eksempelvis debatten om seksåringene og skolestart på 1990-tallet.

Lønnsutviklingsmessig har førskolelærerne trass i den offisielle likeverdigheten likevel aldri klart å ta igjen lærerne. Førskolelærere som tar utdanning som gjør at de kan ta arbeid i grunnskolen, avanserer 60 000 kroner eller mer i årslønn i ett jafs. Hvorfor ser veien fram så lang ut for førskolelærerne?

Seiglivede holdninger

Mytene om førskolelærerne har vist seg bemerkelsesverdig seiglivede, mener Eggen. «De passer da bare barn.» Slike utsagn er fremdeles å høre i 2006. Særlig arbeidsgiverne har vært preget av dette, mener hun.

– Slike myter henger sammen både med synet på små barn og at arbeid i barnehage i veldig stor grad er blitt sett på som en forlengelse av morsrollen, sier Eggen.

– Slike oppfatninger av den tradisjonelle morsrollen er noe særegent norsk. Vi finner dem ikke i like sterk grad i Skandinavia for øvrig, hevder hun.

Påvirker slike holdninger førskolelærernes lønnsutvikling? Eggen sier seg sikker på at så

er tilfelle. Når disse holdningene delvis henger igjen fremdeles, har det nok også med unnlattelssynder fra førskolelærernes og Norsk Lærerlags side å gjøre.

– Vi arbeidet kanskje ikke godt nok med å forklare opinionen og de politiske myndighetene tydelig og konkret hva førskolelærerne faktisk gjør i barnehagen. Vi klarte ikke godt nok å rette søkelyset mot førskolelærernes kompetanse. Kvantiteten, det å skaffe nok barnehageplasser, var det overordnede i den offentlige debatten og blant politikerne.

– Slikt er lettere for lærerne. Deres kompetanse er klarere definert gjennom en lang historie. Selv om lærernes status ikke er hva den var, slipper de å høre at «bare» er lærere. Førskolelærerne må fremdeles finne seg i å få høre at de «bare» er førskolelærere, selv om det skjer sjeldnere enn før, sier hun. – Men tiden arbeider for førskolelærerne. Stadig flere får erfaring med barnehager og de får også en klarere oppfatning om førskolelærernes kompetanse.

Et spørsmål om makt

Førskolelærerne var på 1990-tallet gjennom flere omfattende streiker som oppnådde til dels stor støtte i opinionen. De store resultatene uteble imidlertid. Hvorfor?

– Det er et spørsmål om makt, sier Eggen.

Men hva slags makt? Det er det ikke enkelt å svare på. Eggen sier at det forholder seg med

førskolelærernes lønnsutvikling som med like-lønnsspørsmålet, nesten ingen tør argumentere imot, men likevel har svært lite skjedd siden slutten av 1980-tallet.

Kan spørsmålet om førskolelærernes lønns-vilkår ha sammenheng med at det dreier seg om kvinner i offentlig sektor? Et entydig ja-svar på dette spørsmålet blir sannsynligvis feil, mener Eggen. Sykepleierne er også en sterkt kvinnedom-inert gruppe, men det er lettere for opinionen å se at helsevesenet er avhengig av sykepleierne enn å se at barnehagen er avhengig av førskolelærerne. Dette gjenspeiler seg særlig hos arbeidsgiverne.

– Folk ser forskjell på en sykepleier og en hjelpepleier, men de har større vansker med å se forskjell på en førskolelærer og en assistent. Når førskolelærere streiker, rammes «bare» småbarnsforeldre. Når sykepleiere streiker, står liv og helse i fokus, og det høres jo viktigere ut.

Legg beskjedenheten til side

I land som det bør være fullt ut akseptabelt å sammenligne seg med når det gjelder demokrati, er situasjonen en helt annen. Førskolelærernes rolle på avdelingen er uomtvistelig og krystallklart å være den som leder.

– I tillegg kommer at førskolelærerne fremdeles er for beskjedne når det gjelder å verdsette sin egen innsats og kompetanse i kroner

Gjertrud Eggen er seniorkonsulent i hovedorganisasjonen Unio (tidligere Utdanningsgruppenes Hovedorganisasjon, UHO), som Utdanningsforbundet er tilsluttet. Hun er utdannet førskolelærer og har arbeidet som tillitsvalgt siden tidlig på 1980-tallet. Hun ledet Oslo førskolelærerlag (OFØ) i årene 1983 – 1989, var leder av avdeling for førskolelærere i Norsk Lærerlag 1989 – 1994, og nestleder av Norsk Lærerlag fra 1. januar 1995 til 1. januar 2001. Hun gikk over i UHO, nå Unio, fra 1. januar 2002. I Unio er hovedoppgaven hennes arbeid med internasjonale spørsmål og likestilling.

og øre. Mannsdominerte grupper som for eksempel ingeniører, har en årelang tradisjon når det gjelder å stille lønnskrav ved tilsetting. Jeg tror ikke det mange førskolelærere som gjør det samme, hevder Eggen.

Hun har også fundert på om det kan være en vei å gå å gjøre barnehagen obligatorisk.

– En obligatorisk barnehage vil kanskje kunne gi førskolelærerne større makt og dermed høyere lønn, spekulerer hun, men hun er likevel ikke sikker på om dette er en god løsning.

Konklusjonen er uansett at førskolelærerne har alt å vinne lønnsmessig på å framheve sin egen kompetanse og sin egen profesjonalitet. Uten noen form for beskjedenhet.

Foran tariffoppgjøret

Lønna er avhengig av en sterk fagforening

Utdanningsforbundet går inn i et nytt hovedtariffoppgjør med en klar prioritering av lønnsloft for førskolelærerne. Organisasjonen har aldri tidligere uttrykt så tydelig at nå må førskolelærerne prioriteres spesielt. Samtidig som artikkelforfatteren advarer mot en situasjon som kan drive kiler inn mellom førskolelærere og lærere under vårens oppgjør, uttaler han tro på at Utdanningsforbundet kan klare å vinne kampen.

Av Thorbjørn Hafslund

Førskolelærerlønna er for lav, men hvordan kan vi få den høyere? Er det realistisk å få til et lønnsloft for førskolelærerne i vårens hovedtariffoppgjør?

Debatten om barnehagen føres med sterkere engasjement enn noen sinne. Vi har fått en ny barnehagelov og en ny rammeplan er varslet 1. mars. Utspill fra politikere og andre har fått sinnene i kok – er det skadelig for små barn å være i barnehagen? Kunnskapsminister Øystein Djupedal har vist sterkt engasjement for barnehagens innhold og kvalitet, og når barnehagen nå er en del av Utdannings- og forskningsdepartementet, nærmer vi oss barnehagen som en del av utdanningssystemet. Til og med fra kongehuset får vi drahjelp. Mange så Dagsrevy-innslaget om prinsesse Ingrid Alexandras første dag i barnehagen. Hun ville ikke bli med hjem igjen! Bedre reklame for barnehager skal man lete lenge etter.

Utdanningsforbundets medlemmer og tiltsvalgte skal sammen med store foreldregrupper ha svært mye av æren for at viktige elementer i den gamle barnehageloven er beholdt i den nye.

Nå skal søkelyset rettes mot førskolelærerlønna. Å få førskolelærernes lønnsnivå skikkelig synliggjort, vil innebære en real utfordring for Utdanningsforbundet.

"En rimelig lønn for et rimelig dagsverk"

For over 100 år siden stilte den engelske arbeiderklassen parolen "En rimelig lønn for et rimelig dagsverk". Det var selvsagt et krav om en lønn for å overleve og et krav om kortere arbeidstid. Mye er oppnådd siden den gang.

Hva bestemmer lønnsnivået til en arbeidstakergruppe? De rikeste og makteliten bestemmer sin egen lønn, og selv de mest udugelige blant dem har sikret seg med tidligpensjoner og fallskjerm om de må gå.

Noen profesjonsfagforeninger i privat sektor har lyktes i å oppnå et meget godt lønnsnivå for sine medlemmer. Heismontørene og flygelederne trekkes ofte fram som eksempler. Hvordan har de greid det? I hovedsak fordi de er nøkkelpersonell som ikke kan erstattes av andre yrkesgrupper og fordi de har kjørt en tøff og kompromissløs lønns- og profesjonskamp.

Det finnes trolig ikke noe godt svar på hva som er en rettferdig lønn. Sett fra et arbeidsgiverståsted vil det alltid være et mål å få ned utgiftene. Den såkalte nødvendige omstillingen som skjer i offentlig sektor er et ledd i å få ned kostnader. Lønn er den klart største utgiftsposten. Derfor har det vært og vil alltid være nødvendig å kjempe for å oppnå best mulig lønnsvekst. Vi vil aldri oppnå det uten en sterk fagforening med medlemmer som er mobilisert for å bedre lønnsvilkårene.

Utdanningsforbundet sier dette om inntektspolitikken: "Det er et mål at arbeidstakerne skal få en større del av verdiskapningen i samfunnet. Utdanningsforbundet vil derfor kjempe for romslige økonomiske rammer innenfor de

ulike tariffområdene. Styrken i egen organisasjon vil være avgjørende for å få dette til."

Hvorfor er førskolelærerlønna så dårlig? Et godt svar vil måtte inneholde mange momenter. Vi kjenner til det med at yrket er kvinne-dominert, og at det jo "bare" dreier seg om å "passe småbarn". Men et annet moment er at førskolelærerne har vært og er en liten gruppe både innenfor de kommunale tariffområdene og de utgjør en mindretallsgruppe internt i forbundet. Dessuten var lærerne helt fram til 2004 en del av statlig tariffområde, noe som betydde mye for forskjellen i lønnsdannelse mellom lærere og førskolelærere.

Vi må se lønnsnivået til førskolelærerne i forhold til de generelle økonomiske rammene og i forhold til andre aktører som setter malen i tariffoppgjørene. Vi er heller ikke den eneste lavlønnsgruppa i offentlig sektor. Det er ofte vanskelig å få til et ekstra stort lønnsloft for en samlet yrkesgruppe. Økonomiske og politiske konjunkturer spiller en stor rolle. **Den dårlige lønna til førskolelærerne skyldes ikke mangel på forståelse fra arbeidsgiver eller egen organisasjon. Det handler om vilje til å prioritere, og om politisk makt.**

Førskolelærerlønna urimelig lav

Så lenge jeg har vært førskolelærer og tillitsvalgt har lønnsforskjellene mellom lærere og førskolelærere vært mer eller mindre konstante. Samtidig er det Utdanningsforbundets uttrykte politikk at førskolelærerne skal ha en lønn som er likeverdig med lærernes.

Landsmøtet i 2003 slo fast at det skal være likelønn mellom kvinne-dominerte og manns-

dominerte yrkesgrupper med samme eller likeverdige utdanning, kompetanse og ansvar, og at det ikke skal forekomme verdsettelsesdiskriminering eller kjønnsbaserte lønnsforskjeller.

KS' gjennomsnittsberegning av årslønn per 01.10.04 viser at en førskolelærer tjente kr 286.000, mens en lærer tjente 340.000. De fleste førskolelærere arbeider som pedagogiske ledere og tjener i gjennomsnitt kr 292.300. Den pedagogiske lederen har faglig og pedagogisk ansvar for sin avdeling og det daglige ansvaret for utviklingen, omsorgen og sikkerheten til inntil 18 barn over tre år. Videre har hun leder- og veiledningsansvar for det øvrige avdelingspersonalet som stort sett er uten pedagogisk utdanning. Arbeidet stiller store krav til organisering og tilrettelegging. Hun har ansvar for den daglige foreldrekontakten og jevnlig foreldresamtaler.

Den største verdsettelsesdiskrimineringen sees tydeligst når det gjelder uttelling for kompetanse og videreutdanning. Mens en adjunkt (fire år) har et gjennomsnitt på kr 348.300, og en adjunkt m/opprykk (fem år) kr 366.300, er det ingen sikringer som gir en førskolelærer lønn for økt kompetanse og videreutdanning. Faktisk ligger sentral grunnlønnsplasseringen i Oslo for Førskolelærer I (fem år) ett lønnstrinn lavere enn førskolelæreren. Det er kun justeringer lokalt over tid som hever lønna for en førskolelærer med videreutdanning.

Lederlønningene i skole og barnehage ser enda styggere ut. Her er det fort snakk om inntil kr 100.000 i lønnsforskjell mellom en skoleleder og en barnehagestyrer.

Lærernes lønnsutvikling i løpet av karrieren er også mye bedre enn førskolelærernes. Lærerne nyter godt av en raskere oppjustering og de har en lengre ansiennitetsstige.

Problemet er ikke at lærerne har for «høy» lønn. Problemet er at førskolelærerne har en urimelig lav lønn i forhold til utdanning, ansvar og kompetanse. Vi har hatt gode lønnspolitiske målformuleringer lenge, men når det gjelder resultater har det skjedd for lite.

Visst nytter det!

Denne våren er organisasjonen grundigere konsolidert enn noen gang om et felles ansvar for et lønnsløft for førskolelærerne. Mange førskolelærere sier kanskje: "Vi tror det ikke før vi får se det." Det skal ikke stikkes under en stol at førskolelærerne historisk har måttet slåss for å få sterkt nok politisk gjennomslag. Tariffoppgjøret i Oslo i 2004 svekket mange førskolelærermedlemmers tillit til organisasjonen kraftig. Førskolelærerne følte seg ofret i forbindelse med lærernes overgang fra statlig til kommunalt tariffområde. At førskolelærerne i Oslo mistet ni tjenestefridager som de hadde i tillegg til ordinær ferie var vanskelig å akseptere. Det har vært lagt ned mye arbeid fra forbundets side for å bygge opp igjen denne tilliten.

Det er mange positive faktorer som kan påvirke førskolelærerlønna framover:

- Barnehagene og førskolelærerne er i fokus.
- Ideen om barnehagen som en del av utdanningssystemet og en lovfestet rett til

Thorbjørn Hafslund, fungerende leder av seksjon barnehage i Utdanningsforbundet Oslo, har vært førskolelærer og fagforeringsaktiv siden 1976. Han ble hovedtillitsvalgt i Oslo kommune i 1997, med tariff som en viktig oppgave. Han sitter også i Unio Oslos forhandlingsutvalg.

(Foto: John Nistad)

barnehage får stadig større oppslutning.

- Det er stor mangel på førskolelærere - det må koste å beholde dem vi har og å rekruttere flere.
- Den nye loven og rammeplanen er med på å styrke førskolelærerstatusen.
- Ny regjering – positive signaler om å satse på barnehager.
- Skole og barnehage i samme departement.
- Det er en utbredt forståelse i opinionen for at førskolelærerlønna er urimelig lav.
- Lærere og førskolelærere er i samme tariffområde.
- Vi forhandler gjennom samme hovedsammenslutning, Unio.

Hva må vi gjøre for å få til et lønnsløft for førskolelærerne? Noen hovedpunkter:

- Felles mobilisering og enhet i egne rekker.
- Unngå at vi kommer i en situasjon der viktige førskolelærer- og lærerkrav blir satt opp mot hverandre.
- Lønnsløft uten å måtte selge noe ("barnehagepakke") – hva skulle det være?
- Vi må få til gode allianser med andre organisasjoner i og utenfor Unio, foreldre, opinionen, mediene og politikere.
- Vi må smi mens jernet er varmt og utnytte all oppmerksomheten rundt barnehagens kvalitet og innhold for tiden.
- Fortsatt prioritering av førskolelærernes i flere lønnsoppgjør framover.
- Medlemmene må sjøl være mer aktive i å belyse førskolelærerlønna overalt.
- Medlemsmobilisering er helt nødvendig for å legge størst mulig trykk inn i tariffoppgjørene

Vi skal kjempe denne kampen sammen med det øvrige Utdanningsforbundet. Vi vet at det vil stå om viktige prinsipper og systemer som kompetanselønn. Arbeidstidsavtalen til lærerne skal også sikres og forbedres. Men kanskje blir dette oppgjøret det nødvendige første steget som sikrer førskolelærerne en anstendig lønn.

En ny epoke:

Barnehagen i Kunnskapsdepartementet

Arbeidsgruppa for kvalitet i barnehagen anslår i sin rapport i fjor til Barne- og familiedepartementet at barnehagesektoren bør få 600 millioner kroner til kompetanseutvikling i inneværende år. Noe å tenke på for statsråd Øystein Djupedal som leder for det nye Kunnskapsdepartementet.

Av Turid Thorsby Jansen, Mari Pettersvold og Solveig Østrem

Høsten 2005 fikk vi en ny regjering og med den fulgte en ny departementsstruktur. Barnehagene tilhører nå samme departement som skolen og forskningen. Den nye departementsstrukturen gir et tydelig signal om at barnehagen er en del av et helhetlig utdanningsløp. Endringen er for mange etterlenget, men de negative reaksjonene har heller ikke uteblitt. Debattene om barnehagen begynte kort tid etter at Øystein Djupedal tok plass på sitt nye kontor. Det ble tydelig at mange fortsatt oppfatter barnehagen som en trussel mot familien. Et nytt synspunkt som ble lansert etter at barnehagens tilknytning til utdanningssystemet var blitt en realitet, er at barnehagen også kan true *forskningen!*

I denne artikkelen vil vi først gi et kort historisk riss over veien fram til at barnehage og skole er plassert i et og samme departement. Deretter ser vi på noen mulige konflikter som er blitt lansert i fjor høst og i vinter. I lys av historikk og konfliktstoff ser vi til sist på hvilke muligheter barnehagen har, men også på hvilke dilemmaer den må forholde seg til de nærmeste årene.

Et kort historisk riss

Det er nærmere 200 år siden barnehagens ideologiske grunnlegger Friedrich Fröbel (1782-1852) i Tyskland lanserte ideen om en enhetsbarnehage for alle som et ledd i utdanningen:

"I barnehagen hersker den frie beskjeftigende leken, mens den egentlige undervisning hører skolen til. Men da alle beskjeftigelser og all lek i seg selv gir undervisning, belærer eller i det minste utvikler de forskjel-

lige sider av ånden, så er disse leker og lekeformer i seg selv belærende, både når det gjelder enkeltelementer og når det gjelder helheten." (Fröbel etter Balke 1997:97). Hvorfor har det tatt så lang tid å realisere dette?

Den regjeringsoppnevnte "Samordningsnemnda for skoleverket" betonte allerede i 1951 barnehagens forbindelse til skolen. Men i senere dokumenter gjennom 1950- og 1960-tallet sees barnehagen i sammenheng med familie- og sosialpolitikken. Barnehager ble sett på som et selektivt tiltak for bestemte grupper.

Gjennom NOU 1972:39 "Førskoler" og Lov om lærerutdanning av 1973 ble barnehagen igjen sett i en kvalitativ sammenheng med skolen. Førskolelærerne og lærerne var fra 1965 organisert i samme fagforening, Norsk Lærerlag. Mange hadde forventninger om likeverd og samordning mellom barnehage og skole, men dette gjenspeilet seg ikke i debatten i Stortinget. Arbeiderpartiregjeringen la på 1970- og 1980-tallet føringer om utbygging av barnehager for yrkesaktive og enslige foreldre. Barnehagen ble betraktet som en tilsynsordning med en familie-, likestillings- og sosialpolitisk funksjon. Forsøket med pedagogiske tilbud til seksåringer (1985) åpnet igjen for å se barnehage og skole i sammenheng. Men ved behandlingen av senket skolestart i Stortinget (1992) fikk samarbeidet mellom barnehage og skole liten oppmerksomhet.

Rammeplanen for barnehagen, barnehagens læreplan, som kom i 1995, ga forventninger om å se barnehagen i en utdanningspolitisk sammenheng. Barnehagen defineres i rammeplanen som en læringsarena. Rammeplanen utvidet det tradisjonelle læringsbegrepet til et helhetlig læringssyn som inkluderte både omsorg og pedagogikk.

Likevel forble barnehagenes tilhørighet til Barne- og familiedepartementet (BFD) opprettholdt.

Hjemmet det sentrale

Barnehagen har i offentlige dokumenter fram til vår tid blitt legitimert på flere måter, fordi den skulle favne mange oppgaver. Den er blitt forstått som et velferdsgode innen familie-, likestillings- og arbeidsmarkedspolitikken, i helse- og sosialpolitikken, i utdanningspolitikken og i næringspolitikken. **Dermed kan barnehagen ha blitt oppfattet som litt av hvert og blitt utydeliggjort som en pedagogisk virksomhet** (Jansen 2000). Og mens forbindelsen til utdanningssystemet gjennom alle år har vært utydelig, har forbindelsen til hjemmet vært sentral. Barnehage og skole har levd side ved side uten annet enn tilfeldig kontakt. Dette kan forklares med barnehagens og skolens forskjellige historiske og politiske utgangspunkt. I folkeskolen som ble etablert på midten av 1800-tallet, var det viktig at barnet fikk lære å lese og skrive og kjenne respekt for Gud og fedrelandet. Barnehagen derimot, vokste ikke fram for å tjene landets interesser, men skulle først og fremst være til for hjemmet og enkeltbarnet. Barnehagens tilknytning til den private sfære og hjemmet trengte andre argumenter for å eksistere enn skolen. Ambivalensen til barnehagen har altså fortsatt helt fram til i dag.

Kvalitetsutvalget (NOU 2003:16 *I første rekke*) foreslo igjen at barnehagen skulle bli en del av utdanningssystemet. Men stortingsmeldingen om grunnskolen *Kultur for læring* innfridde verken intensjonene om å flytte barnehagene til Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) eller Kvalitetsutvalgets offensive holdning til barnehagen som en læringsarena.

Demokratiets barn

Reaksjonene på Djupedals uttalelser om barneoppdragelse og foreldrerolle må regnes som gjengangere. Slike reaksjoner kommer med jevne mellomrom når barnehagen framheves som viktig for barn. For norske småbarn er ikke som skolebarna blitt betraktet som nasjonens barn, men som den lille familiens eiendom.

Når barnehagen betones som viktig for barn, blir forbindelseslinjene mellom foreldrenes og barnehagens ansvar opplevd som sammenfallende og derfor konkurrerende. Frøbels skrifter forfektet et menneskesyn som var radikalt for samfunnet han levde i. Ifølge professor Jan-Erik Johansson har barnehagen vært kontroversiell helt fra Frøbels tid på grunn av sin forbindelse til den demokratiske bevegelsen (Johansson 2005). Barnehagen ble forbudt i Preussen på midten av 1800-tallet.

Heller ikke i Norge ble barnehagen tildelt rollen som en nasjonal pedagogisk og sosial kraft på samme måte som skolen. Lenge ble barnehagen sett på som et "nødvendig onde" for barn og familier som spesielt trengte den. Dette er et synspunkt vi gjenkjenner i dagens barnehagedebatt: Barnehagen blir gjerne fremstilt som uunnværlig for visse grupper barn for at de skal få en sunn oppvekst og bli integrert i det norske samfunnet. For andre barn hevdes det derimot nærmest å være skadelig å gå i barnehage dersom de begynner for tidlig eller har for lange dager.

Barnehagen har befunnet seg i spenningsrommet mellom den offentlige og den private sfære, og den har rokket ved etablerte oppfatninger av hjemmet og foreldrenes ansvar. Det har derfor vært vanskelig å legitimere barnehagen som en del av utdanningssystemet. Når barnehagen nå er inkludert i et felles Kunnskapsdepartement, er barnehagens forbindelse til kunnskap og læring blitt synlig på forvaltningsnivå. Den nye departementsstrukturen gir et tydelig signal om at små barn ikke er familiens eiendom, men likeverdige medborgere med rett til å delta på samfunnets arenaer. Reaksjonene fra sterkere og mer etablerte kunnskapsaktører kan imidlertid tyde på at den nye strukturen ikke har rokket ved forståelsen av barnehagen som omsorgsarena og stedfortreder for yrkesaktive mødre. Gir sammenkoblingen mellom barnehage, skole og forskning rett og slett en forestilling om at det som tilhører privatsfæren, trenger seg inn på den offentlige sfærens domene?

Barnehagen, skolen og forskningen

Da den nye regjeringen var på plass, ga Ine Marie Eriksen (Høyre), leder av Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité, uttrykk for sin bekymring for forskningens skjebne i det nye Kunnskapsdepartementet. Den samme bekymringen ble delt av Forskerforums redaktør Ingar Myking. Eriksen satte i likhet med Myking barnehage og forskning opp mot hverandre. Ifølge Myking er dette også gjennomgangstenen i

reaksjonene på det nye departementet fra rektorer og instituttledere.

På lederplass i Forskerforbundets medlemsblad 9/2005 formidlet Myking frykt for at den nye departementsstrukturen skulle sette forskningen "i skuggen av barnehagane". Metaforen er i seg selv verdt en kommentar: Det er et veletablert hierarki mellom små og store kunnskapsaktører som det er gode grunner til å utfordre. Men å hevde at forskernes posisjon vil bli truet av små barns inntog i

Kunnskapsdepartementet er enten naivt eller sutrete. Utfordringen nå er å få barnehagen ut av "skuggen", der har den befunnet seg lenge (nok).

Problemstillingen Eriksen, Myking, rektorer og instituttledere konstruerer, er med andre ord uten særlig relevans.

Fra midten av 1960-tallet gjenkjennes et velkjent hierarki mellom store og små. Da ble førskolelærerne organisert sammen med lærerne i Norsk Lærerlag. En lokal fagforeningsleder skal ha uttalt en gang på 1980-tallet at førskolelærerne ble opplevd som gjøkunger i lærernes rede, altså som noen som spiste av lærernes posisjon og ressurser. Utallige kamper ble ført mellom førskolelærere og lærere for at barnehagepolitikk og førskolelærernes lønnskamp skulle få samme posisjon i Norsk Lærerlag som skolen og lærernes interesser.

Nei til avsporing

Etter vårt syn kan den nye departementsstrukturen forstås som offensiv forskningspolitikk. Det er ikke i noens interesse at forskningen skal lide under denne strukturen. Å sette forskningskronene opp mot barnehagekronene er en avsporing. **Det viktige blir å arbeide for at en tilstrekkelig andel av den økte satsingen på barnehager anvendes til forskning.**

En forskningsstatus fra Norges Forskningsråd (Gulbrandsen, Johansson og Nilsen 2002) viser til stort behov for forskning om det som foregår i barnehagen. Da UFD tidligere i år iverksatte et forskningsprogram for profesjonsrettet FoU-arbeid, ble det fra flere hold rettet henvendelser til UFD og BFD om at programmet også måtte inkludere barne-

hagen og førskolelærerutdanningen. Til tross for iherdige forsøk på å argumentere for nødvendigheten å se barnehage og skole i sammenheng, er programmet utelukkende rettet mot grunnskole og lærerutdanning.

Kunnskapsdepartementet har et ansvar for at førskolelærerutdanningen skal tilby forskningsbasert undervisning. Det blir vanskelig å leve opp til dette ved den enkelte høyskole så lenge forskningstørken vedvarer. Det er en risiko for at førskolelærerutdanningen taper i kampen om lærerkreftene fordi det å undervise på allmennlærerutdanningen gir flere muligheter for attraktivt FoU-arbeid.

Barnehageforskningen bør basere seg på et samarbeid mellom praktikere og forskere, både når det gjelder utvikling, gjennomføring og formidling. To høyskoler (Høgskolen i Vestfold, HiVe, og Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning, DMMH) og et universitet (Universitetet i Stavanger, UiS) har etablert forskningsnettverket Barnehageliv. Dette nettverket vil bidra til økt, praksisnær forskning av høy kvalitet i forhold til barnehagens indre liv. Det vil si at fokus er rettet mot lek, læring, omsorg og oppdragelse i barnehagens hverdag. Nettverket søker å ivareta et stort faglig spenn; nettverkets deltakere har sin faglige forankring blant annet i fag som pedagogikk, idrettsvitenskap, sosiologi og teologi. Forskningstilnærmingen går samtidig på tvers av tradisjonelle akademiske faggrenser og omfatter en rekke tematiske områder. Vi anser etableringen av nettverket som et viktig skritt på veien til å utvikle barnehageforskningen i Norge.

Muligheter

Et felles kunnskapsdepartement skaper forventninger om at barnehagen vil bli behandlet som en virksomhet hvor det kvalitative innholdet blir løftet fram og at det lykkes å utvikle barnehagen i tråd med denne virksomhetens egenart. Barnehagen skal ikke konkurrere med familien og det private hjemmet. Barnehagen skal ut fra sin egenart som samfunnsinstitusjon gi noe familien ikke har. Gjennom barnehagen kan samfunnet virkeliggjøre sitt syn på barn som medborgere, som deltakere med rett til å bli sett og hørt sammen med andre barn og voksne enn i hjemmet. Barnehagesektoren går utvilsomt inn en av sine viktigste epoker i vår tid, legitimert som en viktig grunnmur i utdannings-systemet.

Med den nye departementstilhørigheten er det håp om at barnehagens betydning som

læringsarena og samfunnsinstitusjon vil bli løftet fram. Forhåpentligvis vil de faglige og samfunnsmessige forbindelseslinjene mellom barnehage, skole, høyere utdanning og forskning bli tydeligere. Man bør for eksempel kunne forvente at den forskningsbaserte undervisningen i førskolelærerutdanningen bygger på, i større grad vil bli basert på forskning med direkte relevans for barnehagen.

Forskning må ha en relevans i forhold til et samfunn i forandring, hvor en stor del av befolkningen går i barnehage. NOVA-rapporten *Fra selektivt til universelt velferdsgode* (Ellingsen og Gulbrandsen 2003) viser at barnehagen omfatter flere barn og familier enn noen gang tidligere. **Barnehagen som læringsarena spiller en stadig større rolle i samfunnet. Dette gjenspeiles i liten grad i forskningen.** Det betyr at tiden er overmoden for å si at tyngre satsing på forskning samtidig innebærer tyngre satsing på de små.

Et sterkt og likeverdig partnerskap med utdanningssystemet for øvrig er anbefalt av Europarådets ministerkomité i rekommendasjon om barnehager fra 2002. Anbefalingen tar utgangspunkt i FNs barnekonvensjon, barnehagepolitikken i EU, og OECDs strategi for livslang læring. Det vi var vitne til i oktober 2005 i Norge kan tolkes som et "velkommen etter". I Europa har Sverige, Island, Storbritannia, Spania og Italia barnehage og skole under samme nasjonale styring. Utenfor Europa har New Zealand samlet barnehage og skole i felles departement. Dette er land vi kan sammenlikne oss med og som vi bør studere nærmere med tanke på å lære av deres erfaringer.

Dilemmaer

Ny departementstilhørighet gir håp om større overføringer til barnehagesektoren og tyngre satsing på barnehagen som læringsarena. Men det finnes også en begrunnet skepsis til den nye departementstilknytningen. Skeptikernes innvendinger bør tas meget alvorlig. De hevder at barnehagens egenart risikerer å gå tapt i et departement som vil tvinge barnehagen til å gå inn på skolens premisser. Fastlåste forestillinger om hva en offentlig læringsarena skal være, kan gjøre det vanskelig å videreføre barnehagens pedagogikk. Det vil være et stort tap. Kritikkerne frykter at i kampen om knappe goder vil barnehagen bli enda mer nedprioritert i forhold til skolen enn den er nå, både når det gjelder oppmerksomhet og økonomiske overføringer til kompetanseutvikling og forskning.

Barnehagen skal ikke konkurrere med skolen om å være en skole. Skolen er best til å være skole. Sammenligningen med skolen kan svekke barnehagens egenart ved at den definerer seg i forhold til noe annet enn seg selv. Et annet spørsmål er om utdannings-systemet i Norge er modent for å inkludere barnehagen og dens egenart som en av sine virksomheter? Dette er en pedagogisk virksomhet med europeiske røtter tilbake til 1800-tallet, bygd på ideen om det frie og skapende barnet. Barnehagens pedagogikk preges av temaarbeid, hverdagssysler og kreative kulturelle aktiviteter. Det er som barnehage denne institusjonen kan bli viktig i utdanningsforløpet. Det kan nettopp i møtet mellom barnehagens og skolens historie og idégrunnlag skapes en utvidet forståelse av sammenheng og helhet i utdanningsforløpet. Her ligger det et potensial for fornyelse og utvikling for begge virksomhetene.

I løpet av de ti siste årene har barnehagesektoren møtt store reformer som innføring av rammeplanen i 1995, overføring av seksåringene til skolen i 1997, og satsing på brukertilpassete og fleksible barnehager. I løpet av disse årene er antall barn under tre år økt til nærmere 30 prosent av barna. Barnehagen er blitt et universelt velferdsgode for 220 000 barn – i 1970 gikk kun 3 prosent av barna i barnehagen. Samtidig vet vi lite om hva disse reformene har gjort med barnehagene og livet der. Ingen av reformene utløste nye ressurser til kompetanseutvikling og forskning. Milliardoverføringer til skolen ved tilsvarende store reformer står i kontrast til overføringer barnehagen har fått, sannsynligvis som et resultat av å bli sett i en familie- og sosialpolitisk sammenheng. Likevel er barnehagesektoren en vital sektor, båret fram av idealistiske og kunnskapsrike kvinner gjennom en tilnærmet hundreårig historie i Norge. Men med de utfordringene barnehagen står overfor er ikke idealisme tilstrekkelig.

2 prosent til forskning

I rapporten *Klar, ferdig, gå – Tyngre satsing på de små* (2005) fra en arbeidsgruppe nedsatt av BFD, omtales de store utfordringene barnehagesektoren står foran. Arbeidsgruppa oppsummerer situasjonen i 2005 i følgende punkter:

- Lav andel pedagoger i barnehagene.
- Underdimensjonert forvaltning.
- Mangel på kunnskap om tilstanden i sektoren.

- Mangel på helhet og sammenheng i styring av sektoren.
- Mangel på en langsiktig og systematisk kompetansestrategi.

I tråd med den nevnte forskningsstatusen fra Norges Forskningsråd (2002) som viser til stort behov for forskning om det som foregår i barnehagen, foreslås det i *Klar, ferdig, gå – Tyngre satsing på de små* at det opprettes et eget program for barnehageforskning. Rapporten sier i klartekst at tyngre satsing på barnehagefeltet også innebærer tyngre satsing på forskning. Konkret foreslår arbeidsgruppa at 2 prosent av statlige overføringer til barnehagefeltet øremerkes forskning.

Arbeidsgruppa hevder at en omfattende barnehagesektor forutsetter en velfungerende styring. Derfor må forvaltningen dimensjoneres etter sektorens størrelse og samfunnsansvar. I praksis betyr dette en betydelig økning av dagens ressurser. Arbeidsgruppa foreslår at det opprettes et barnehagedirektorat som skal ha et statlig helhetsansvar for sektoren. Det har vi ikke i 2006.

Det er nødvendig med et kompetanseløft i en sektor som i mange år har blitt offer for en ambivalent politikk hvor det stilles spørsmål om hva som er best; mor eller barnehagen.

Kompetanseutviklingen må være langsiktig og systematisk og legge føringer for samarbeid mellom høgschooler, fylkesmenn, kommuner og departement. En nasjonal plan for kompetanseutvikling er under arbeid. For at intensjonene med planen skal oppfylles, må den følges opp med store økonomiske ressurser. **Arbeidsgruppa for kvalitet i barnehagesektoren viser i sine beregninger til at for inneværende år burde overføringene til kompetanseutvikling i sektoren være på 600 millioner.** Før Laila Dävøy (Kristelig Folkeparti)

Referanser

Arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren (2005): *Klar, ferdig, gå. Tyngre satsing på de små*. Rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren, BFD 8. mars 2005. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
Balke, Eva (1997): *Småbarnspedagogikkens historie*. Forbilder for vår tids barnehager. Oslo: Universitetsforlaget.
Ellingsæter, Anne Lise og Gulbrandsen, Lars (2003): *Barnehagen - fra selektivt til universelt velferdsgode*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

F.v. Turid Thorsby Jansen, Mari Pettersvold og Solveig Østrem er alle høgschooler ved førskolelærerutdanningen ved Høgskolen i Vestfold. Pettersvold er også daglig leder av Barnehagesenteret ved høgskolen. (Foto av Pettersvold: Morten Rakke, Scanpix)

gikk av som statsråd, antydte hun et beløp til dette formålet i størrelsesorden 40 millioner i 2006, altså i et år hvor ny barnehagelov og revidert rammeplan for barnehagen skal implementeres. Dette fraværet av ambisjoner når det gjelder kunnskapsutvikling er et illustrerende eksempel på at barnehagen forstås som en utgiftspost hvor målet er å holde "utgiftene" så lave som mulig.

Budsjettforslaget fra Djupedal lover ikke mye mer, men vi forventer at dette endrer seg i neste budsjettår.

Spørsmål og konklusjoner

Viktige spørsmål er nå: Hvordan skape sammenheng mellom barnehage og skole? Hvordan lykkes med å utvikle barnehagen i tråd med denne virksomhets grunnleggende pedagogiske og filosofiske prinsipper i et felles departement med skole og forskning? Det vil være viktig å kommunisere barnehagens egenart.

Et forhold vi vil trekke fram, sett i lys av høstens diskusjoner om foreldrerollen og barnehagens oppgaver, er at barnehagen baserer sin virksomhet på et nært samarbeid med foreldre og foresatte. Statsråd Djupedal (Sosialistisk Venstreparti) har ellers utallige muligheter til å vise at regjeringen har større ambisjoner for barnehagen enn full dekning og lave priser, ikke minst gjennom implementering av kommende revidert rammeplan og kompetanseplan.

Gulbrandsen, Lars, Johansson, Jan-Erik og Nilsen, Randi Dyblie (2002): *Forskning om barnehager*. En kunnskapsstatus. Oslo: Norges forskningsråd, Område for kultur og samfunn.
Myking, Ingar (2005): "I skuggen av barnehagene" i *Forskerforum* 9/2005.
Jansen, Turid Thorsby (2000): *Barnehage, -verken eller? Om barnehagens egenart*. HIO hovedfagsrapport 2000 nr. 10. Høgskolen i Oslo.
Johansson, Jan-Erik (2005): "Från autonom förskolepedagogik till statlig styring och kommunal kontroll – en kommentar till förslaget om ny rammeplan för barnehager" i *Bedre barnehager* skriftserie nr. 2/2005.

Foto: Erik Sundt

Av Kirsten Bache Dahl,
advokat i Utdanningsforbundet

Rettigheter ved langvarig sykdom

Både arbeidsgiver og arbeidstaker har rettigheter og plikter å ivareta dersom arbeidstakeren rammes av langvarig sykdom. Det er selvsagt særlig viktig for arbeidstakeren å ha kunnskap om sine rettigheter både i forhold til arbeidsgiver og i forhold til trygdeetaten.

Ved langvarig sykdom hender det at det oppstår problemer for arbeidstakeren. I tillegg til belastningen som sykdommen medfører, kan det være vanskelig å vite om ytelsene som kommer fra trygdens organer, er korrekte. Dertil kommer at arbeidsforholdet kan føles usikkert. Utdanningsforbundet kan bistå medlemmer som får problemer som følge av langvarig sykefravær.

Det kan være behov for hjelp i forhold til arbeidsgiver eller i forhold til trygdeetaten. I det følgende gis en kort beskrivelse av rettigheter og plikter i forhold til arbeidsgiver. Deretter gis en summarisk oversikt over mulighetene til å få dekket tapte arbeidsfortjeneste fra trygdeetaten ved langvarig sykefravær, samt gangen i slike trygdesaker.

Forholdet til arbeidsgiver

Arbeidsgiver har en sterk forpliktelse til å følge opp arbeidstakere mens de er sykmeldte,

herunder en tilretteleggingsplikt. Denne plikten er nedfelt i arbeidsmiljøloven og i IA-avtalen (IA = Inkluderende arbeidsliv), der slik er inngått. Som et ledd i tilretteleggingsplikten kan det også være aktuelt å overføre arbeidstakeren til annet arbeid, som en varig eller midlertidig løsning.

Arbeidstakeren har på sin side en forpliktelse til å bidra til å finne løsning av saken.

Arbeidsmiljøloven setter forbud mot å si opp en arbeidstaker på grunn av sykdom de første 12 måneder av et sykefravær. Dersom oppsigelse gis på grunn av sykdom etter denne verneperioden, er det ingen automatikk i at arbeidsforholdet skal opphøre; oppsigelsen må som ellers være saklig begrunnet. I dette ligger at arbeidsgiver blant annet har en plikt til å foreta en avveining av virksomhetens behov for å si opp arbeidstakeren, målt opp mot arbeidstakerens ulemper.

Forholdet til trygdeetaten

Etter folketrygdloven har arbeidstakere rett til sykepenger i inntil ett år. Sykepenger tilsvarende som hovedregel full lønn.

Ved fortsatt arbeidsuførhet vil rehabiliteringspenger som regel være den rette ytelsen. Dersom vedkommende skal over på et attføringsopplegg, vil den rette ytelsen være attføringspenger. Både rehabiliteringspenger og attføringspenger tilsvarende 66 prosent av beregningsgrunnlaget, som grovt sagt er inntekten i året før arbeidsuførheten inntrådte.

Senere vil tidsbegrenset uførestønad eller varig uførepensjon være den rette ytelsen. Tidsbegrenset uførestønad regnes ut på samme måte som rehabiliterings- og attføringspenger, mens uførepensjon regnes som alderspensjon, og gjerne blir en noe lavere ytelse.

Forsørgertillegg beregnes noe ulikt for de nevnte ytelsene. Om vilkårene for trygdeytelser er oppfylt, avgjøres av trygdekantoret på arbeidstakerens bosted.

Vedtak om avgjørelser skal som hovedregel gis skriftlig av trygdekantoret. Vedtak om sykepenger er unntatt fra hovedregelen. Men hvis arbeidstakeren krever det, skal for eksempel et avslag på sykepenger gis skriftlig.

Klageadgang

Vedtaket skal inneholde opplysninger om klageadgang og klagefrist, og om hvor en eventuell klage skal settes frem.

Dersom vedtaket ikke inneholder noen begrunnelse, kan arbeidstakeren be om en skriftlig etterfølgende begrunnelse.

Trygdekantorets vedtak kan påklages til fylkestyngdekantoret innenfor den frist som er fastsatt i vedtaket. Fristen er normalt seks uker fra mottakelsen av vedtaket.

Fylkestyngdekantorets vedtak kan bringes inn for Trygderetten i form av en anke. Også her er fristen seks uker fra mottakelsen av fylkestyngdekantorets vedtak.

En trygderettskjennelse kan prøves av de ordinære domstolene. Det må da reises søksmål for lagmannsretten innen seks måneder etter at kjennelsen kom frem til arbeidstakeren.

I tilfelle medlemmet ønsker organisasjonens bistand i å få prøvet en trygderettskjennelse for domstolene, må spørsmålet vurderes av Utdanningsforbundet sentralt. Vi viser i denne forbindelse til retningslinjer for juridisk bistand, som finnes på Utdanningsforbundets nettsider - *retningslinjer for juridisk bistand*.

«I tilfelle medlemmet ønsker organisasjonens bistand i å få prøvet en trygderettskjennelse for domstolene, må spørsmålet vurderes av Utdanningsforbundet sentralt.»

- Skjerp kravene til studentene

- Studiet må ikke bli en oppsamlingsplass. Arbeidet med å bygge det barnehagepolitiske engasjementet må begynne tidlig, sier Lene Chatrin Hansen og Katinka Moen, som kan tenke seg skjerpede inntakskrav eller opptaksprøver til førskolelærerstudiet.

Lene Chatrin Hansen (t.v.) og **Katinka Moen** har gjennomført fordypningsenheten *Språk, makt og barnehagepolitikk* ved Høgskolen i Oslo. De mener førskolelærere bør ha grundige kunnskaper om barnehagepolitikk og om barnehagens plass i samfunnet. Både Lene Chatrin Hansen og Katinka Moen arbeider ved Eilert Sundts barnehage, Studentsamskipnaden i Oslo, og begge er tillitsvalgte i Utdanningsforbundet. Hansen er i tillegg mastergradsstudent i barnehagepedagogikk.

(Begge fotografier: Petter Oppervud)

Nødvendigheten av en sterk og tidlig satsing på barnehagepolitisk engasjement samt skjerpede inntakskrav eller opptaksprøver for dem som vil bli førskolelærerstudenter, er blant hovedkonklusjonene til Lene Chatrin Hansen og Katinka Moen etter å ha fullført den 30 studiepoengs fordypningsenheten *Språk, makt og barnehagepolitikk* ved Høgskolen i Oslo (se artikkel i Første steg nr. 2/2005, sidene 36 og 37). Prosjektoppgaven i tilknytning til fordypningsenheten skrev de sammen med Olaug Karin Skeie, Trine Ottersen og Elisabeth Sørli.

- Vi må verne om førskolelærerutdanningen, sier Lene Chatrin og Katinka. - Nå er det innført skjerpede inntakskrav til lærerutdanningen. Vi må kreve at det samme skjer for førskolelærerutdanningens del, eventuelt at det innføres opptaksprøver. Vi må for all del unngå at studiet blir en oppsamlingsplass for dem som ikke kommer inn andre steder.

Som det sies i prosjektoppgaven: «Vi kan ikke tillate at førskolelærerutdanningen er noe man velger kun fordi det er lett å kombinere med barn og familie, fordi man er sikret arbeid etter endt utdanning, eller fordi man liker å arbeide med barn/mennesker.»

Begynn med politikken

Når det gjelder barnehagepolitikken og barnehagepolitiske spørsmål, ser de to det som en svakhet at studentene møter dette temaet først sent i studiet. Selv føler de at de er blitt stilt overfor barnehagepolitiske spørsmål først i det siste studieåret, i fordypningsenheten.

- Barnehagepolitikken må inn fra første semester, sier de. - Det må til om det skal lykkes å bygge opp et politisk engasjement hos studentene. Da vil resultatet lettere kunne bli debatt-trente førskolelærere som også er, i

tråd med intensjonene i fordypningsenheten, kritiske og handlende profesjonelle.

Lene Chatrin uttalte i Første steg nr. 2 i fjor at fordypningsenheten er et mer *framtidig* studium enn de øvrige ved førskolelærerutdanningen. Den påstanden begrunner hun slik: - Studiet gir studentene et verktøy, en måte å tenke på. De lærer å se sin framtidige yrkesrolle og arbeidsplass i en større sammenheng, og deretter å profilere barnehagen, både barnehagen som institusjon og den konkrete arbeidsplassen.

«Barnehagepolitikken må inn fra første semester.»

Det viktige maktbegrepet

Maktbegrepet fokuseres allerede i tittelen på fordypningsenheten. I førskolelærerutdanningen rent generelt glimrer imidlertid maktbegrepet ved sitt fravær. Lene Chatrin og Katinka ser på dette som en «opplagt svakhet» ved utdanningen. Hvordan er det blitt slik?

- Jeg tror høgskolen legger seg på et bestemt nivå for å kunne tilfredsstille flest mulig med et tilbud som er relativt ukontroversielt, sier Lene Chatrin. - I tillegg tror jeg at barnehagen tradisjonelt har vært flink til å tilpasse seg hovedstrømningene i samfunnet for øvrig - kanskje for flink.

De mener studentene må trenes opp til å forlange ut fra kompetanse og kunnskaper om yrkesrollen og arbeidsplassen, altså barnehagen, og ikke bare forvente.

- Den som bare forventer, blir ofte skuffet, sier Katinka. - Den som stiller krav ut fra pro-

fesjonell kunnskap, er ikke dermed urimelig.

Lene Chatrin og Katinka har hospitert i Utdanningsforbundet i forbindelse med fordypningsstudiet, et samarbeid de karakteriserer som over enhver forventning positivt. Hvordan synes de Utdanningsforbundet behersker maktbegrepet?

Først og fremst synes de det er viktig at forbundet er hva det er. Det er ingen tvil om at forbundet stiller krav til medlemmene.

- Utdanningsforbundet er ingen «store mor», mener Lene Chatrin. - Som medlemmer av forbundet må førskolelærerne selv ta ansvar for egne saker og si i fra om hva de vil, innlede til samtaler og gå inn i dialoger.

Og et lite *men*: - Utdanningsforbundet har mange gode ideer og tanker, men det gjelder å gi medlemmene tid til å opparbeide det engasjementet som ofte trengs for å oppnå gode resultater.

Den som har lyst til å lese prosjektoppgaven, kan sende en forespørsel i et e-brev til Lene Chatrin, chat-ha@online.no.

TONIVÅ MED PEDAGOGISK GEVINST

Med fagledere som kun arbeider med fag blir det barnehagepedagogiske og -faglige ivaretatt bedre enn noen sinne i Moss, sier virksomhetslederne Solveig Lundberg og Tina Blattmann. Omorganiseringen av barnehagene skjedde i forbindelse med innføringen av tonivåkommunen i 2002.

Ansettelse av fagledere er naturligvis ikke hele hemmeligheten, men det er definitivt én av årsakene til at Solveig Lundberg og Tina Blattmann framholder dagens barnehageorganisering i Moss som vellykket. Hvorfor?

– De tradisjonelle styrerne hadde mange oppgaver, ikke minst administrativt og personalmessig. Det de oftest fikk minst tid til, var faglig arbeid, sier Lundberg. – At det var slik det var, innrømte de ofte selv også. De nye faglederne kan konsentrere seg utelukkende om pedagogikken og det barnehagefaglige. Fra barnehagene rapporteres det at det aldri før har vært en slik vektlegging av faget. Det ser vi på som en klar pedagogisk gevinst.

Moss kommune har etter innføringen av tonivåsystemet ti barnehager fordelt mellom fire virksomhetsledere i full stilling, hvorav to er Lundberg og Blattmann. Begge er tidligere styrere. Virksomhetslederne sitter samlokalisert like ved rådhuset i Moss sentrum. Dette har den store fordel at virksomhetslederne kan bruke hverandre som samtalepartnere og problemløsere, og de har et mye åpnere forhold enn det de tradisjonelle styrerne hadde.

– Den tradisjonelle styreren var tillagt tre oppgaver: Administrasjon, personalforvaltning og fag, det vil si pedagogisk ledelse, sier Lundberg. – Nå er den tradisjonelle styreren borte. Jeg som virksomhetsleder har overtatt det administrative arbeidet og personalforvaltningen, mens faglederne er tillagt opp-

gaven med å lede det pedagogiske arbeidet i barnehagene. Som virksomhetsleder har jeg det overordnede ansvaret også for det pedagogiske arbeidet, men utførelsen av oppgaven er altså delegert til faglederne. Faglederne er førskolelærere som er oppdaterte og faglig interesserte og som er i stand til å arbeide fagrettet og selvstendig.

Faglederne

Faglederressursen er på 20 prosent per avdeling. Lundbergs område består av sammenlagt åtte avdelinger og faglederressursen er følgelig på 1,6 årsverk. Faglederen inngår ikke i den vanlige grunnbemanningen, som er tre årsverk per avdeling. Faglederen er jo heller ikke bundet til en bestemt avdeling.

Faglederne arbeider altså kun med fag. De går rundt i hele barnehagen og observerer og registrerer, hele tiden med fokus på pedagogikken. De snakker med personalet, gir beskjeder og utfordringer. Avdelingspersonalet kan be faglederen komme for å observere på avdelingen – «hva kan vi gjøre med mål-tidet?», «hva skjer i barnegruppen vår?», «vi trenger veiledning». Faglederen vil kunne være der med gode råd når kollegene trenger henne, for hun er ikke opptatt med alle de andre oppgavene som styreren var belemt med.

Faglederne mangler de fullmaktene styrerne hadde. De kan ikke *bestemme* noe på vegne av barnehagen eller personalet. De legger fram forslag og argumenterer for dem, i håp om å vinne gjennomslag. De må «selge seg» til personalet og de må «selge seg» til virksomhetslederne, for de sistnevnte har fullmakt til å legge føringene for arbeidet i barnehagene. Personalet kan ta for seg faglederens forslag og si «interessant, men nå har vi så mye å gjøre at dette får vi ikke til før neste år».

På avdelingene finnes det selvsagt pedagogiske ledere og førskolelærere. De pedagogiske lederne ved en barnehage utgjør barnehagens lederteam, og teamet er virksomhetslederens forlengede arm når det gjelder den administrative driften av barnehagen. Opplæring av

«Vi mener...at vi stort sett har klart å bevare de ressursene vi hadde, men vi har fordelt dem på nye måter. Ingen årsverk er fjernet...»

Tina Blattmann

teamene er en kontinuerlig oppgave for virksomhetslederne, det foregår ved hjelp av tre til fire samlinger per år. Aktuelle spørsmål er hva vil det si å ha ansvaret for en barnehage som et team? Hva er teamledelse?

Faglederne og de pedagogiske lederne er videre de som møter foreldrene, det gjør virksomhetslederne bare mer unntaksvis.

Hver avdeling har en pedagogisk leder i full stilling og en førskolelærer i halv.

– Det betyr ikke, sier Blattmann, - at førskolelærere arbeider bare halv tid. De arbeider så absolutt full tid, men på to avdelinger. En førskolelærer kan for eksempel arbeide ved alle avdelingene i barnehagen. Hun kan ha en spesialkompetanse som det er viktig at hele barnehagen får nytte godt av. Noen er eksperter på sang og musikk, andre på andre områder. Førskolelærerne får brukt sine faglige ferdigheter enda mer enn det de pedagogiske lederne får, ettersom førskolelærerne ikke deltar i administrativt arbeid.

Ingen spareordning

– Politikerne hadde selvsagt et ønske om å spare penger i bakhodet da de gjennomførte omorganiseringen, sier Blattmann. - Vi mener imidlertid at vi stort sett har klart å bevare de ressursene vi hadde, men vi har fordelt dem på nye måter. Ingen årsverk er fjernet, for eksempel.

– Før hadde hver barnehage en styrer, nå har virksomhetslederen ansvaret for flere barnehager. Faglederne har også i noen tilfeller ansvaret for flere barnehager, det gjelder særlig dersom de besitter spesialkompetanser som det er ønskelig at flest mulig får nytte godt av.

Om det ikke er blitt kuttet i noe, så har barnehagene likevel måttet ta inn noen flere barn for å øke inntektene.

Omorganiseringen av barnehagene i Moss ble forberedt gjennom et toårig arbeid, og omstillingsprosessen er antakelig ikke fullført ennå, tror Lundberg. Forberedelsesarbeidet var imidlertid godt, sier hun. Barnehagepersonalet diskuterte flere modeller før de kom fram til den som nå er gjennomført.

– Av de pedagogiske institusjonene var det barnehagene som måtte tåle de største endringene. Skolene fikk også virksomhetsledere, men én for hver skole, kommenterer Lundberg.

– Et endringsarbeid er jo ikke fullført før endringene er gjennomført, kommenterer Blattmann. - Det kan ta tid å tilpasse seg nye strukturer og oppgaver. Virksomhetslederrollen, faglederrollen og andre roller og utøvelsen av dem avhenger av personer, individer, med hver sine særdrag og karakteristikk.

Virksomhetslederne rapporterer til rådmannen. Rapporteringen dreier seg først og fremst om økonomi, deretter om arbeidsmiljø, fravær og lignende. Når det gjelder den barnehagetekniske driften og det pedagogiske arbeidet står virksomhetslederne i realiteten fullstendig fritt.

– Den faglige kompetansen når det gjelder barnehagedrift her i Moss er det virksomhetslederne som besitter, fastslår Blattmann. - I tillegg har vi saksbehandlere på forvaltningskontoret, de har også betydelig kompetanse. Formelt er det forvaltningskontoret som bestiller tjenesten drift av barnehager fra virksomhetslederne. Forvaltningskontoret kan som bestiller legge føringer for driften av barnehagene både økonomisk og faglig.

– Så lenge vi får beholde de ressursene vi har i dag, vil denne organisasjonsmodellen fungere godt for barnehagene, sier Lundberg.

Stridsspørsmål

Gjennomføringen av en så pass omfattende omorganisering skjedde ikke uten enkelte konflikter.

– Det spørsmålet mange stilte, var «hvem skal gjøre hva?», sier Lundberg. - Det spørsmålet dreide seg om, var alle de oppgavene styrerne hadde tatt seg av fram til da – hvem skulle utføre de samme oppgavene nå? I noen barnehager var personalet vant til at styreren gjorde det meste, og nå fryktet personalet i større eller mindre grad at oppgavene ville bli overført til dem.

– Denne typen konflikt eksisterer ennå og

Tina Blattmann (t.v.) og **Solveig Lundberg** er virksomhetsledere i tonivåkommunen Moss. Begge er i utgangspunktet førskolelærere og har vært styrere.

dukker opp til overflaten med jevne mellomrom. Hvor mye tid skal de pedagogiske lederne bruke borte fra barna, for eksempel? Vi virksomhetsledere er selvsagt fullt oppmerksomme på at pedagogiske ledere også har et visst administrativt arbeid, de skal jo drifte avdelingene sine, slik har det alltid vært. Og de har alt i lang tid hatt et ansvar for helhetstenkningen i barnehagen, de har ikke kunnet begrense seg til sine egne små avdelinger, sier hun.

Organiseringen med fagledere og pedagogiske ledere betyr at det går to kommunikasjonslinjer mellom virksomhetslederne og barnehagene – en linje til faglederen, og en til de pedagogiske lederne *som team*.

– Jeg forholder meg til faglederne når det gjelder faglige spørsmål og til teamene når det gjelder drift og personalspørsmål, sier Lundberg.

Nye roller og posisjoner

Virksomhetslederstillingene innehas av tidligere styrere. De som ble ansatt, ønsket oftest et miljøskifte i den forstand at de ville unngå å bli ledere for de arbeidsplassmiljøene de ble rekruttert fra.

– Vi skjønnte nok ikke selv hvor lur denne holdningen var, sier Blattmann.

Det Blattmann her antyder er helt i tråd med budskapet til Frode Hübertz Haaland og Frode Dale i boken *På randen av ledelse – en veiviser i førstegangsledelse* (se Første steg nr. 3/2005). Enkelt sagt: Det å være leder for førskolelærere er ikke det samme som å være førskolelærer. Vanskeligst av alt er å bli forfremmet til leder for tidligere arbeidskamerater.

Foreldrene har ifølge Lundberg og Blattmann ikke gitt uttrykk for misnøye med nyordningene, trass i skepsis innledningsvis.

– De trodde vi ville få vansker med å bli gode ledere for personalet ettersom vi sitter her i midten av Moss, sier Lundberg, - men vi er jo fortsatt meget lett-tilgjengelige.

Seksjon barnehage

Høyere lønn til førskolelærerne en nødvendighet

Det er helt nødvendig å gjøre noe med det generelle lønnsnivået til førskolelærerne dersom det skal bli mulig å rekruttere og ikke minst beholde gode førskolelærere i barnehagen. I dialogen om lønnspolitikk som Utdanningsforbundet har gjennomført er det også stor enighet om å gjøre noe med de urimelig store lønnsforskjellene mellom førskolelærere og lærere med like lang utdanning, og mellom styrere og rektorer.

I tariffoppgjøret i 2006 er det viktig å få til en klar forbedring av førskolelærernes lønnsnivå. Utdanningsforbundet er i sine prioriteringer tydelige på at det må gjøres noe med lønnsstigen for førskolelærerne og at kompetanse må gi bedre lønsmessig uttelling.

Norge har et av Europas mest kjønnsdelte arbeidsmarkeder, noe som også er med på å opprettholde store lønnsforskjeller mellom kvinner og menn. Ikke minst gjelder dette i offentlig sektor hvor kvinnene i all hovedsak er i typiske kvinneyrker som for eksempel førskolelæreryrket, med lavere lønn enn i de typiske mannsyrkene. Denne *verdsettingsdiskrimineringen*, der kvinner tjener mindre enn menn med tilsvarende utdanning, kompetanse og ansvar, er det største likelønnsproblemet i Norge. De private barnehagene er i stor grad finansiert med offentlige midler, og den manglende verdsettingen av arbeidet i kvinnedominerende yrker rammer i like stor grad her.

Det er flere grunner til at førskolelærerne ikke får en lønn som står i forhold til utdanning, kompetanse og ansvar. Tradisjonelt har ansvar for barn vært kvinners ansvar i hjemmet. Etter hvert som det ble behov for at kvinner tok del i samfunnslivet, ble barnehagen et viktig omsorgstilbud. Den raske veksten og utviklingen i Norge på 1960-tallet førte til behov for sosialpolitiske tiltak for

det moderne samfunnets familier og barn. Senere gjennom 1970-årene var utdanning, likestilling og kvinners inntog på arbeidsmarkedet avhengig av at det fantes et sted for barna. Barnehagen ble av myndighetene tildelt disse rollene. Men samtidig var barnehagen også en læringsarena som først og fremst var et tilbud til det enkelte barn om omsorg, lek og læring.

Rammeplan og lønnskonskvenser

Gjennom rammeplanen fikk barnehagen et samfunnsmandat. For Utdanningsforbundet har det lenge vært et mål at barnehagen må anerkjennes som en del av utdannings-systemet. Etter valget har vi fått en regjering som har tatt et brudd med barnehagens familiepolitiske tilknytning og plassert den nettopp i utdanningssystemet. I plattformen for regjeringssamarbeidet sies det at *"regjeringen vil at barnehager blir sett som en frivillig del av utdanningsløpet"*. Vi har også fått en ny barnehagelov som legger større vekt på innholdet i barnehagen.

I mars kommer en revidert rammeplan som stiller større krav til hva førskolelærerne skal bidra med for å gi et godt tilbud. Vurderingen av barnehagen i samfunnsmessig sammenheng har like til i dag vært at dette er et omsorgstilbud, og først og fremst det. Dette har vært avgjørende for verdsettingen av arbeidet, og denne vurderingen

har plassert førskolelæreryrket lønsmessig i det laveste sjiktet. Tiden er nå inne for en oppvurdering.

Sommeren 2002 ble barnehageforliket inngått. Vi har også fått en barnehagereform som i tillegg til redusert foreldrebetaling har som mål å gi alle som ønsker det et barnehagetilbud. Riktignok er ikke dette noe nytt i politisk sammenheng. Forskjellen nå er at det satses betydelige midler for å nå målet, og private barnehager behandles likeverdig med offentlige når det gjelder økonomisk tilskudd.

Politikernes ansvar for rammene

Utdanningsforbundet mener at det er helt nødvendig å gjøre noe med det generelle lønnsnivået til førskolelærerne dersom det skal bli mulig å rekruttere og ikke minst beholde gode førskolelærere i barnehagen. Førskolelærernes kompetanse må verdsettes høyere. Regjeringen har også som mål å øke andelen førskolelærere i barnehagen. Endringene i barnehagesektoren de siste årene taler for at myndighetene bør gjøre noe med lønnsnivået i sektoren. Politikere må ta ansvar og gi rammer for oppgjørene som gjør det mulig å foreta ekstra løft. Så blir det opp til partene hvordan resultatet blir i oppgjøret.

Trenden de siste årene har vært at arbeidsgiverne har hatt en klar strategi for sentrale avtaler som er mer rammepreget og for lokal lønnsdannelse. Dette har preget oppgjørene og har resultert i store endringer i avtalestrukturen i denne retningen. Dette dreier seg om ideologi. De siste årene har den offentlige debatten vært preget av individualisering på de fleste viktige områdene i livet. Det gjelder både en tilsynelatende

«... verdsettingsdiskrimineringen, der kvinner tjener mindre enn menn med tilsvarende utdanning, kompetanse og ansvar, er det største likelønnsproblemet i Norge.»

Av Mimi Bjerkestrand (leder) og Lasse Kolstad (nestleder), seksjon barnehage

«Vurderingen av barnehagen ... har like til i dag vært at dette er et omsorgstilbud Dette har vært avgjørende for verdsettingen av arbeidet, og denne vurderingen har plassert førskolelæreryrket lønnsmessig i det laveste sjiktet. Tiden er nå inne for en oppvurdering.»

valgfrihet når det gjelder nødvendige tjenester og den enkeltes måte å ordne sitt arbeidsforhold. Sterke krefter ønsker at det skal skje individuelt uten forankring i fellesskapet eller i felles ordninger. Det gir oss store utfordringer lokalt.

Utdanningsforbundet er for sentrale, kollektive avtaler hvor hovedvekten av lønna fastsettes sentralt, men etter hvert har flere medlemmer fått sin lønn fastsatt lokalt. Dette gjelder blant annet en stor del av styrerne. Organisasjonen vil også ta dette ansvaret lokalt og være gode tillitsvalgte for våre medlemmer der slike avgjørelser blir tatt. Sentralt blir det viktig å få til en ramme som gjør det mulig å nå våre lønnspolitiske mål. Da er det ikke nok å ta hensyn bare til lønnsutviklingen, vi må også iakttå våre medlemsgruppers faktiske lønnsnivå. Både i kravutforming og i vurderingen av resultatene som oppnås er det nødvendig å se på sammenhengene mellom sentrale og lokale forhold.

Fjern urimelige lønnsforskjeller

I årets oppgjør er det viktig for Utdanningsforbundet å få til klare forbedringer på høgskolestigen, og særlig topplønnen etter 16

år. Minstelønna som i dag har en topp på 293.000 kroner etter 10 år må justeres kraftig. I tillegg vil vi fram mot oppgjøret konkretisere krav som kan heve førskolelærergruppenes lønn. Tidligere har vi fått gjennomslag for prinsippet om at det skal være en spesiell avlønning for pedagogisk leder. Denne gruppen får nå en særskilt avlønning i de fleste kommunene, men det er store ulikheter og ofte små tillegg. Dette må vi gjøre noe med.

Det er fortsatt urimelig store lønnsforskjeller mellom lærere og førskolelærere med like lang utdanning. I dialogen om lønnspolitikk som har vært gjennomført i hele organisasjonen var det stor enighet om at det må gjøres noe med dette. Dette gjelder ikke minst sammenhengene mellom lønn for styrer og rektor. Her har det vært en positiv utvikling i noen kommuner de siste årene. I de kommunene hvor styrerne har fått ekstra tillegg, er dette ofte et resultat av bevisst likelønnspolitikk. Det har vært utarbeidet konkrete planer med tidsangivelser for når målsettinger skal være nådd.

Utdanningsforbundet vil i dette oppgjøret arbeide for å sikre bedre lønnsmessig uttelling for kompetanse. Førskolelærere og andre grupper med treårig høgskoleutdanning har for å dyktiggjøre seg i sin yrkesutøvelse tatt videreutdanning innenfor sine fagfelt. Som regel skjer dette for egne midler. Det er i dag nokså ulikt og tilfeldig hvilke videreutdanninger som gir lønnsmessig uttelling. Videreutdanning er lite verdsatt av arbeidsgivere som for eksempel KS. Skoleverket har et kompetanselønssystem

for lærerne, men på andre områder i kommunesektoren er hovedregelen at videreutdanning gir lønnsmessig uttelling bare når det er krevd i stillingen. Faglig dyktiggjøring må bli verdsatt høyere.

Oppgjøret må føre til handling

Kommunesektoren har mange ansatte, og som regel er det forskjellige yrker innenfor samme stillingsgruppe. Arbeidstakerne er ut fra yrke organisert i forskjellige fagforeninger. Lønnsmessige tiltak for høgskoleutdannede i kommunal sektor vil kreve store andeler av en fastsatt ramme. For å nå viktige lønnspolitiske mål er det derfor viktig med allianser og et godt samarbeid mellom fagforeningene. Ikke minst gjelder det ideologisk å demme opp for en ytterligere individualisering av lønnsfastsettelsen.

Regjeringen har nedsatt en likelønnskommisjon. Utdanningsforbundet støtter oppnevningen av en slik kommisjon, men mener det er nødvendig at kommisjonen klarer å fremme helt konkrete forslag til tiltak. Den største lønnsforskjellen er mellom kvinner og menn med treårig høgskoleutdanning.

Vår hovedorganisasjon Unio har i flere sammenhenger påpekt nødvendigheten av ekstraordinære tiltak for å gjøre noe med stillingsdiskrimineringen. LO har lansert forslag om egen kvinnelønn i årets oppgjør. Det er viktig å debattere og å bli enige om hvilke tiltak som gir resultater, samtidig som det må være klart at et resultat av oppgjøret må bli *handling* dersom satsingen mot lønnsdiskrimineringen skal gi resultater.

«Regjeringen har nedsatt en likelønnskommisjon. Utdanningsforbundet støtter oppnevningen av en slik kommisjon, men mener det er nødvendig at kommisjonen klarer å fremme helt konkrete forslag til tiltak.»

Einar Juell er spesialkonsulent i Utdanningsforbundets utredningsavdeling.

(Foto: Aase Andreassen)

Et nettverk for nye tanker og holdninger

Det internasjonale forskningsnettverket RECE arbeider for å bryte med tradisjonell tankegang når det gjelder vårt syn på barn. Norge er representert med fagfolk tilknyttet Høgskolen i Oslo.

Av Einar Juell

RECE er kort for *Reconceptualizing Early Childhood Education, Research, Theory, Practice and Policy*. Dette er et internasjonalt forskningsnettverk med årlige konferanser knyttet til nytenkning om forskning, teori og praksis omkring barn, barndom, oppvekst, utdanning, makt og politikk. Fokus er rettet mot barn fra ett til åtte år. Nettverket har deltakere fra over 20 nasjoner. De nordiske landene er representert med fagfolk fra miljøene rundt Høgskolen i Oslo og Lärarhögskolan i Stockholm.

Begrepet «reconceptualize» kan oversettes med omdefi-

nere eller omforme. Målet er ny og alternativ tenkning om barn og institusjoner knyttet til barnehagen og småskolen. Det ideologiske grunnlaget for nettverket er basert på kritisk teori i vid forstand. Kritisk teori i denne sammenhengen tar opp i seg grunnleggende demokratiske verdier og ideer om individuelle rettigheter gjennom metodegrunnlaget og en visjon om en bedre verden for barna. Teoribegrepet innen kritisk teori ligner mer på metode. Kritisk teori er en kritisk metode.

Nettverket ble dannet som et alternativ til en utviklingspsykologisk og instrumentell barnomsforskning. Konferansene er tverrfaglige fora for førskole-

lærere, lærere, forskere og praktikere som er opptatt av å informere om alternative perspektiver. RECE går imot eller vil omforme herskende ideer som lenge har dominert barnomsfeltet.

RECE er en møteplass for utveksling av aktuelle og nye temaer, motsetninger, muligheter, og utfordringer av teoretisk, empirisk, praktisk og politisk art. «Reconceptualizing» oppfattes som et korrektiv til undertrykking i samfunnet. Behovet for å omforme og posisjonere kunnskap om utdanning, teori og praksis i en senmoderne eller postmoderne virkelighet er viktigere enn noensinne i offentlig sektor, slik RECE ser det.

Konferansetemaene er forsøk på å belyse spørsmål relatert til utdanningens kritiske forankring og rolle i framtida.

I fjor var RECE samlet i Madison i USA med State University of Wisconsin som vertskap. Konferansen var den 13. i en serie om barneforskning. RECE har sitt utspring i både etablerte og alternative forskningsmiljøer i USA. Konferansen i 2003 ble arrangert i Arizona, i 2004 var Høgskolen i Oslo vertskap, og i år går turen til New Zealand.

RECEs hjemmeside finner du på:
<http://www.reconece.org/>.

Her finner du lenker til de siste konferansene, også til konferansen ved Høgskolen i Oslo.

Kurs?

Med mindre annet er oppgitt, er møtestedet Utdanningsforbundets lokaler i Hausmanns gate 17 i Oslo. Sjekk påmeldingsfrister og eventuelle påmeldingsgebyrer på Utdanningsakademiet sine hjemmesider – www.utdanningsakademiet.no.

6. og 7. mars arrangeres konferansen *Prosjekt som arbeidsform for innføring av ny rammeplan i barnehagen*. Foredragsholder er Jan Thormodsæter, daglig leder av Prosjektforum AS.

17. mars avholdes kurset *Å skrive seg til lesing – på PC med førsteamanuensis Arne Trageton*. Kurset henvender seg blant annet til førskolelærere som arbeider i barneskolen.

20. mars arrangeres *Barnehagekonferansen 2006* om *Den nye barnehagen* i Oslo kon-

gressenter (Folkets hus). Arrangører er Utdanningsforbundet og Fagforbundet. Påmelding *umiddelbart!* Påmelding og informasjon: Christine Ausen, tlf. 23 06 41 50, e-post christine.ausen@fagforbundet.no

27. og 28. mars er temaet *Selvsikring blant barn og unge* på Grand Hotel Terminus i Bergen. Møt psykologene Hanne Thune-Ellefsen, Ola Godøy og Arne Jørstad Riise.

21. mars avholdes *Fortell, fortell!* – kurs i muntlig fortelling. Møt lærer Silde Mjelde Refsum, barnevernspedagog Lise Grimnes og sanger Marianne Sundal. Kurset arrangeres også **28. mars**.

3. og 4. april handler det om *Styreren som veileder – coaching som lederstil for styrere*. Foredragsholder er kommunikolog Anne Jorunn Ravndal.

21. april er temaet *Samtalen i barnehagen* med FUG-leder Loveleen Rihel Brenna, forsker Erik Sigsgaard, stipendiat Nina

Rossholt og universitetslektor Tore Frost.

27. og 28. april arrangeres konferansen *Samarbeidets etikk – fordi vi er mennesker*, som inngår i Utdanningsforbundets spesialiseringsordning i pedagogisk-psykologisk rådgivning.

2. mai er temaet igjen *Samtalen i barnehagen*, men da med professor Kjetil Steinsholt, stipendiat May Brith Drugli, spesialkonsulent Einar Juell og høgskolelektor Nina Johannesen. Stedet: *Britannia Hotel* i Trondheim.

Ledelse

Høgskolen i Agder

Mastertilbud til styrere

Høgskolen i Agder er i ferd med å utvikle et nytt videreutdanningstilbud for ledere i barnehagesektoren. Utdanningen er spesialtilpasset for barnehageledere med treårig førskolelærerutdanning, opplyser høgskolelektor Kirsten J. Hørrigmo. Modulen *Økonomisk styring i barnehagen* er på plass våren 2006.

Masterstudiet vil bestå av to moduler i tillegg til *Økonomisk styring i barnehagen*. Modulen *Rett og urett i barnehagen* skal gi en innføring i juridisk tenkemåte og en oversikt over de viktigste rettsreglene som regulerer barnehagens virksomhet i forhold til barn, foreldre, ansatte og myndigheter. Denne modulen skal være på plass i løpet av høsten. Den tredje modulen, *Styring og ledelse i barnehagen*, skal være på plass våren 2007. Hver modul representerer 10 studiepoeng.

– Her er det tale om en såkalt erfaringsbasert mastergrad, sier høgskolelektor Kirsten J. Hørrigmo ved Høgskolen i Agder (HiA) i Kristiansand. – Det vil si at denne mastergraden er yrkesrettet, ikke forskningsrettet. For å kunne gå i gang med studiet må studenten ha en bachelorgrad på forhånd i form av en førskolelærerutdanning.

– På sikt ser vi for oss en erfaringsbasert mastergrad der styring og ledelse i barnehagesektoren vil være en spesialiseringsretning blant flere. De modulene som nå skal leveres, skal ha en slik kvalitet at de kan inkorporeres i et erfaringsbasert mastergradsstudium i offentlig ledelse, sier Hørrigmo til Første steg. – Men først og fremst skal studiet være matnyttig for styrerne i det daglige arbeidet i barnehagen.

Økonomisk styring

Faglig ansvarlig for modulen *Økonomisk styring i barnehagen* er Institutt for økonomi og samfunnsfag ved HiA, mens undervisningen skjer i samarbeid med kurs- og dataleverandøren Barn-Nett i Vik i Sogn (kjent for blant annet dataprogrammet "Styrerassistenten" som vil være tilgjengelig for studentene i hele kursperioden).

Modulen skal gi styrere og andre administrative ledere av barnehagen (som virksomhetsledere) en økonomisk forståelse som styrker styrerens forutsetninger for formålstjenlig kommunikasjon med økonomiforvaltningen på kommunenivå og med andre relevante fagøkonomiske miljøer.

Studentene vil få innføring i bedriftsøkonomi tilpasset barnehagen, herunder konsumenttilpasning, produsenttilpasning, kostnadsteori, markedsteori, effektivitet og produktivitet, modeller for økonomistyring, målstyring, resultatvurderinger og samfunnsøkonomiske nytte-/kostnadsmodeller. Studentene vil videre få

Høgskolelektor
Kirsten J. Hørrigmo
ved Høgskolen i
Agder står sentralt i
arbeidet med det nye
mastergradsstudiet
for ledere i barne-
hagen.

innføring i økonomisk planlegging, økonomistyringsrutiner og praktisk budsjettering.

Rett og urett

Jusmodulen er delt i fire: 1. Om den juridiske tenkemåten, 2. Barnehagens organisasjon, 3. Barnehagens formål og innhold, og 4. Arbeidsrett i barnehagen. Faglig ansvarlig for modulen er HiAs Institutt for økonomi og samfunnsfag.

Modulen tar selvsagt for seg alt relevant lov- og regelverk. Studentene får blant annet lære om kommunale barnehager kontra selskapsformer og styringsformer i forbindelse med private barnehager, om prosedyrer ved godkjenning av barnehager, og om tilsynsmyndigheter.

Foreldre-/hjemmsamarbeidet, taushetsplikten, opplysningsplikten, behandling av personopplysninger og journal- og arkivføring inngår i studiet, likeså er arbeidsavtaler, barnehageeiers styringsrett og arbeidstakers lojalitetsplikt blant temaene.

Styring og ledelse

Modulen *styring og ledelse*, som er planlagt iverksatt til våren neste år, dreier seg i stor grad om endringskompetanse. Et tema vil være *omstilling og ledelse i offentlig sektor*, et annet *organisasjonsteori*, og et tredje *ledelsesteori*, alle med sine underpunkter.

Aktuelle problemstillinger er uten tvil "Hva driver omstillinger i offentlig sektor?", "I hvilken retning beveger offentlig sektor seg?" og "Endring og fornying i offentlig sektor". Modulen tar kort sagt sikte på å tilføre studentene kunnskaper som gjør dem egnet til å tilpasse seg endringer på en måte som tjener den virksomheten studenten (styreren) er en del av.

Ta kontakt straks

Påmelding til modulen *Økonomisk styring i barnehagen* skjer straks og innen onsdag 22. februar. Påmelding sendes skriftlig til:

Høgskolen i Agder, HiA videre,
serviceboks 422, 4604 Kristiansand.

Spørsmål om modulen rettes til
tlf 38 14 10 40 eller per e-post til
hilde.vik@hia.no.

Digital kompetansebygging må bli like vanlig som lek i sandkassen

La oss håpe at det at offentliggjøringen av den nye rammeplanen ble utsatt, er et tegn på at statsråd og departement har skjønnet at digital kompetanse må bli et anliggende for alle barnehager, skriver artikkelforfatteren.

Av Kristin Holte Haug

Fagmiljøer og barnehageforeldrene venter spent på den reviderte Rammeplan for barnehagen som skal tre i kraft i løpet av 2006. Som kjent forener gjeldende rammeplan (1995) en omsorgstradisjon med en pedagogisk læringstradisjon. Planen opererer med et helhetlig læringsbegrep som omhandler læring gjennom lek og sosialt samspill, den påpeker læringspotensialet i hverdagslivets samspill mellom barna og mellom barn og voksne (uformell læring), i tillegg til den mer systematiske og strukturerte (formelle) læring knyttet til ulike fagområder.

Det er ikke noe merkelig ved at en plan fra 1995 - en tid da det var mye uvitenhet og mange fordommer knyttet til barn og informasjon- og kommunikasjonsteknologien (IKT) - inneholder lite om barns bruk av ny teknologi. Mange koblet IKT til dataspill alene, og myter om det ensomme barnet foran en blåblafrende skjerm ble skapt. Selv om det også i dag er delte meninger om barns databruk, har nok holdningene endret seg betraktelig. Nær alle samfunnsinstitusjoner er del

av den digitale hverdag, og fra flere hold ønskes en sterk offensiv på digital kompetanse. Blant annet fastslo statsråd Øystein Djupedal (Sosialistisk Venstreparti) på en skolelederkonferanse for en tid tilbake den rødgrønne regjeringens satsing på *digital kompetanse* forstått som ferdigheter, kunnskaper, kreativitet og holdninger som *alle* trenger for å kunne bruke digitale medier for læring og mestring i kunnskapssamfunnet.

Også førskolebarn lever i denne digitale tidsalder, og stadig yngre årsklasser er flittige brukere av ny teknologi. Det de imidlertid mangler er kompetanse til å håndtere de økte mulighetene og informasjonsmengden, og de er ikke i særlig god stand til å overskue konsekvensene av egen databruk. Til det trenger de tydelige og digitalt dømmekraftige voksne.

IKT fraværende

Det var derfor med skuffelse fagmiljøene i høst mottok Barne- og familiedepartementets (BFD) høringsutkast til revidert rammeplan. En revisjon er vel ment å bidra til en faglig oppdatering og fornyelse på bakgrunn av endringer som har skjedd i sektoren seneste år. IKT er uomtvistelig et område det har skjedd

en enorm utvikling de siste 10-15 årene, et faktum som er så godt som fraværende i utkastet.

Dette er merkelig ettersom BFD selv hadde nedsatt en arbeidsgruppe i forbindelse med forarbeidene, en gruppe som blant annet fastslo at IKT i barnehagen har stort pedagogisk potensial, men er et forsømt område. Arbeidsgruppen sa at å ta i bruk digitale redskaper i barnehagen dreier seg om barnekultur, om å utvikle sosiale og kommunikative ferdigheter, og den eksemplifiserer med bruk av mikrofoner og programmer for lydopptak som muliggjør lagring av sanger og fortellinger digitalt, bruk av video- og webkamera for å dokumentere det barna er opptatt av, skriving av tall og bokstaver, produksjon av egne spill og utprøving av animasjoner. Dessverre gjenspeilet ikke BFDs høringsutkast arbeidsgruppens innspill om betydningen av et bredt spekter av digitale redskaper i lek og læring.

Lær av Reggio Emilia

Skuer vi til de velrenommerte Reggio Emilia-barnehagene i Nord-Italia, vil vi se at digitale verktøy inngår som en selvfølgelig del av arbeidsmåtene. Her ble skrittet inn i digital teknologi tatt for flere år siden. For eksempel

arbeider de med digitale redskapers muligheter til raske manipuleringer med bilder og projeksjoner i teatrale sammenhenger. Og mens barna i Reggio Emilia på en effektiv måte kan manipulere bildene og dermed oppdager at de har kontroll over at verden kan bedras, så er slike aktiviteter i tradisjonelle norske barnehager i beste fall avhengig av spesielt interesserte voksne. Reggio Emilia er forankret i en pedagogisk filosofi som tar utgangspunkt i barns skapende ressurser, og som betrakter digitale verktøy som ett mulig redskap blant mange for å utvikle barns "100 språk", som det sies i diktet av Loris Malaguzzi, inspirator og første pedagogisk leder for barnehagene i Reggio Emilia. At et nasjonalt plandokument for framtidens barnehager underkommuniserer digital kompetanse som del av barns kreativitet så fullstendig, er nedstemmende.

Interessant er det også å registrere at de (ofte) utskjelte dataspillene kan gjøre hodene våre kjappere. I Aftenpostens A-magasin (nr.1/06) leser vi for eksempel om *Flynn-effekten*, som innebærer at den gjennomsnittlige intelligenskvotienten har økt nesten kontinuerlig i industrialiserte land på 1900-tallet. En hypotese til dette er at bruken av dataspill sammen med fjernsynet har fremmet evnen til å tolke komplekse, visuelle mønstre og til å håndtere flere perspektiver samtidig. Nå må dette selvfølgelig ikke tas til inntekt for et syn om at barn nødvendigvis skal spille dataspill i barnehagen, mitt poeng er kun å påpeke at det er uklokt å unnlate å ta i bruk ny teknologi som kan ha positiv effekt på barns utvikling.

Like selvfølgelig som sandkassen

Begrepet livslang læring viser til at læring skjer på ulike arenaer gjennom hele livet. Barnehagen er en viktig oppvekstarena for barn under opplæringspliktig alder og de erfaringene barna her gjør, inngår i grunnlaget for livslang læring. En klar bevissthet om småbarnsalderens betydning i forhold til livslang læring bør derfor ligge i bunnen av en ny rammeplan. Og da må barnas dannelsesprosess her og nå være utgangspunkt, ikke kravene barna møter senere i livet, for eksempel i utdanningssystemet.

Lek er naturligvis en sentral virksomhet i barnehagen, og det er viktig å understreke at leken har en egenverdi, at det å leke er et mål i seg selv. Men læring er også nært knyttet til omsorg og oppdragelse, barn lærer gjennom *alt* de opplever. I en framtidsrettet barnehage

som skal kvalifisere for et livslangt læringsløp, må derfor digital kompetansebygging inkluderes i dannelsesprosjektet og inngå som en selvfølgelig del av aktivitetene og temaene, på linje med Lego, historiefortelling og leken i sandkassen.

Et nytt sosialt skille

I dagspressen (for eksempel i Aftenposten 9. januar i år) leser vi om en økende kløft mellom de som har og de som ikke har digital kompetanse. Av Statistisk sentralbyrås (SSB) 2005-statistikk ser vi at familier med høy inntekt i større grad har tilgang til IKT. Mens 63 prosent av husholdningene med samlet bruttoinntekt på over 600 000 kroner hadde bredbånd, var andelen for husholdninger med inntekter under 200 000 kroner kun 30 prosent. Tilsvarende tall for datamaskiner var henholdsvis 97 og 48 prosent. I samme statistikk rapporteres det også om betydelige kjønnsforskjeller i bruk av moderne teknologi. Barnehagene bør løse plassbillett på digitaltoget også begrunnet i disse sosiale skillelene.

Satsing på digital kompetanseutvikling i barnehagen krever naturligvis et kompetent personale som ligger minst "ett skritt foran" barnet i teknologisk kunnskap og erfaring,

«Nyutdannede førskolelærere har ... ankommet barnehagene uten særlige kunnskaper om ... hvordan IKT kan benyttes i pedagogisk arbeid Satsing på dette i utdanningene kan bare legitimeres av en rammeplan som innlemmer og tydeliggjør digital kompetanse som en del av barnehagens virksomhet.»

som kan veilede og gi digitale utfordringer med utgangspunkt i barnets interesser, kunnskaper og ferdigheter. Her har både landets førskolelærerutdanninger og fagdepartement en jobb å gjøre. Digital kompetanse må forventes fra statsrådnivå og nedover og denne kompetansen må tydeliggjøres i rammeplanen. Mens det i førskolelærerutdanningene i flere år har vært investert mye i å gjøre studentene til kompetente, personlige databrukere, har IKT i didaktisk arbeid med barna bare i liten grad blitt fokusert. Nyutdannede førskolelærere har derfor ankommet barnehagene uten særlige kunnskaper om eller

Kristin Holte Haug er høgskolelektor i pedagogikk ved førskolelærerutdanningen ved Høgskolen i Oslo. Hun er for tiden stipendiat ved førstelektorprogrammet ved høgskolen.

(Foto: Erik Sundt)

erfaringer med hvordan IKT kan benyttes i pedagogisk arbeid med barn. Satsing på dette i utdanningene kan bare legitimeres av en rammeplan som innlemmer og tydeliggjør digital kompetanse som del av barnehagens virksomhet.

Barnehagens betydning

Den 1. januar i år overtok som kjent Kunnskapsdepartementet ansvaret for barnehagen. Under overskriften *En smak av kunnskap* hilser Djupedal barnehafe folket (i nyhetsbrev nr.1/06 fra Kunnskapsdepartementet) med blant annet disse ordene:

Når barnehageområdet er inkludert i Kunnskapsdepartementet, er det for å sikre helhet og sammenheng i opplæringstilbudet til barn og unge. Selve fundamentet for læring legges i tidlige

barneår, og i dag har de fleste barn barnehageerfaring før de begynner på skolen. Barnehagens betydning som pedagogisk institusjon er derfor større enn noen gang.

Det at revidert rammeplan ikke kom 1. januar i år som opprinnelig meningen var, men ble utsatt til 1. mars, kan det ha sammenheng med de mange høringsuttalelsene som påpeker til dels store svakheter, ikke bare i forhold til IKT, men også til andre deler av planen. La oss håpe at statsråd og departement benytter tiden godt slik at også digital kompetanse blir et anliggende for alle landets barnehager.

Verdensdagen for psykisk helse hadde i 2005 barn, familier og nettverk som tema, og budskapet var «med rett til å bli sett». Dette budskapet setter barn som vokser opp i en familie preget av rusmisbruk på dagsorden. Taushet, hemmeligholdelse og skamfølelse omgir ofte barna, noe som kan føre til store psykiske problemer.

Barn i rusfamilier - med rett til å bli sett

Av Hilde Evensen Holm

Flere studier viser at barn i misbrukerfamilier har forhøyet risiko for en rekke problemer og symptomer. Dette kan vise seg allerede når barna er små. Det gjelder blant annet angst, søvnproblemer, atferdsvansker, tristhet, tvangstanker, følelsesmessig labilitet og konsentrasjonsproblemer. Vanskene kan følge barna inn i ungdomsårene. Hos ungdommer og voksne som har vokst opp i en misbrukerfamilie finner en depresjon, spiseforstyrrelser og psykosomatiske lidelser hyppigere enn hos normalbefolkningen.

Men hvordan definere hva som er et misbrukerproblem? Det er flytende grenser mellom hva som er vanlig forbruk, misbruk og avhengighet. Ved Borgestadklinikken ser vi

rusmiddelproblematikk i et familieperspektiv. Vi definerer misbrukerproblemet slik: «Det eksisterer et rusrelatert problem når en person bruker rusmidler på en slik måte at det går utover de oppgaver og funksjoner som skal ivaretaes i familien, og når følelsesmessige bånd belastes og forstyrres av rusmiddelinntaket (Hansen 1990).»

Med rusen som høyeste prioritet

I mange familier med rusmiddelproblemer kan det være slik at barna blir belastet og bekymret over foreldrenes rusmiddelinntak lenge før voksne definerer dette som problematisk. Det er ikke selve inntaket av rusmidler som forstyrrer barnet, det som skaper problemer er de atferdsmessige forandringene

som skjer. Endringer i holdninger til barnet kan komme plutselig, uten forvarsel og uten noen direkte tilknytning til hva barnet gjør eller ikke.

Barna blir utrygge og lever med mye bekymring for hvordan det er hjemme.

Mange barn forteller også at det ikke nødvendigvis er periodene med mye rus/drikking som er de vanskeligste. Det kan være minst like vanskelig for barna når misbrukeren er edru, fordi de er fylt av bekymring og engstelse for når neste periode med rus kommer og hvordan det blir da. Når rusen får høyeste prioritet i en familie, brytes grunnleggende ideer om hva foreldre skal være for barna sine. Foreldre/barn relasjonen blir snudd på hodet og barna forstår ikke hva som foregår. Det blir foreldre-

nes behov og ikke barnas behov som bestemmer hvilke regler som gjelder til enhver tid. Det innebærer at barna kan få en relasjon til foreldrene fylt med konflikter og skuffelser.

«Jeg husker at mamma kom fra et av sine mange behandlingsopphold, og lovet meg at hun aldri skulle drikke mer. Jeg pleide å si til mamma at har vi det ikke fint nå, og så plutselig var hun full igjen. Jeg klarte aldri å forstå hva det var som gjorde at hun begynte å drikke igjen,» forteller en pasient.

Hvorfor så hemmelig?

For di foreldre sjelden snakker med barnet om sitt rusproblem, får ikke barnet sine opplevelser bekreftet. De voksne beskytter seg ved å bagatellisere og benekte, og for barnet som

gjærne vil finne en mening og sammenheng i tilværelsen sin, fører det til at tilliten til foreldrene blir borte og egen usikkerhet øker.

Barn som har foreldre som ruser seg opplever tidlig at rusen er et «ikke-tema» og at dette er skamfullt. De lærer seg også til å følge med i mor eller fars atferd og humør og «ha radaren på» for å fange opp signaler om når en rusperiode begynner igjen. Barna blir derfor vant til å holde følelsene sine skjult. De har behov for å tyde foreldrenes sinnstilstand for å skape forutsigbarhet og struktur i hverdagen sin. Deres løsningsstrategi kan bli å være minst mulig til bry og mest mulig til hjelp. I sin lojalitet til foreldrene forsøker de å hjelpe dem til å bli mer kompetente. En mor har blant annet fortalt hvordan hennes fire-åring alltid passet på at moren så på oppslags-tavlen i barnehagen som var ment for beskjeder for de voksne. Barnets erfaring var at mamma pleide å glemme det, og slik sørget barnet for at beskjeder ble husket. Større barn passer yngre søsken, rydder i huset og kan skulke skolen for at ikke mamma skal være alene. Mens de voksne administrerer rusmisbruket administrerer barna hus og familie (Sundfær).

Atferd og mestring

Barna i en rusfamilie kan oppleve at det virker umulig å hente hjelp eller støtte fra utenforstående. De blir derfor værende i en situasjon med konstant psykisk press, og hendelsene blir «lagret» hos barnet uten bearbeiding. Hos barn fra hjem med rusproblemer er det observert konsentrasjonsproblemer, mestringsproblemer, atferdsavvik, rastløshet, tretthet, søvnproblemer, angst og spisevegring blant annet. De kan også ha kroppslige plager som hyppig hodepine og mageproblemer. Noen av barna kan også ha et dårlig utgangspunkt fordi mor har ruset seg under graviditeten. Det kan føre til hyperaktivitet, store sosiale vansker og atferdsavvik.

Det finnes imidlertid beskyttelsesfaktorer som kan hindre eller redusere feilutviklingen som barn i en rusfamilie blir utsatt for. Det som er avgjørende er:

- I hvilken grad kan en edru far eller mor kompensere for den foreldren som har et rusmisbruk?
- Får barnet adekvat informasjon og følelsesmessig støtte?
- Klarer foreldrene å beskytte barnet mot situasjoner med misbruk?

Hilde Evensen Holm er informasjonsrådgiver ved Borgestadklinikken i Skien i Telemark (privat foto).

- Lykkes en i å holde konfliktnivået i familien nede?
- Klarer familien å opprettholde regler, rutiner og ritualer?
- Har barnet en eller flere personer utenfor kjernefamilien å støtte seg til?

Snakk om det!

Vår erfaring er at rusmiddelmisbruk fortsatt er et tabuområde i det norske samfunnet. Å tabubelegge et problem innebærer en usynliggjøring. Riktignok er det fokus på den nedslåtte stoff- eller alkoholmisbrukeren, men ved å gjøre misbrukeren til en person som er annerledes enn deg og meg, opprettholdes mytene og tabuene. Mytene er at problemene bare rammer noen få og at det rammer folk som er annerledes. Men sannheten er at de fleste av oss kan utvikle et rusproblem, og det er uhyre sjelden at du kan se på folk at de har et rusproblem som belaster og forstyrrer et barns utvikling. Det er imidlertid et stort paradoks at det er så mye taushet og usynliggjøring rundt konsekvensene av å vokse opp med foreldre som prioriterer rus. Særlig er det tabubelagt hvis det er mor som ruser seg. Å ruse seg når du er kvinne og har barn er ikke akseptert, derfor må rusmisbruket hemmeligholdes. Mødrene og barna hjelper hverandre med hemmeligholdelsen, slik at dette ikke blir snakket om verken innad i familien, i barnehage, skole, hjelpeapparatet eller det offentlige rom (Sundfær).

Det er en stor utfordring å gjøre rusbruk til en sosial realitet, en realitet vi kan snakke om, og reflektere rundt på godt og vondt. Dette kan bryte ned noen av de barrierene som hindrer åpenhet. Kanskje er det ingen vei utenom om vi skal nå barna mens det ennå er mulighet til å gi støtte og hjelp?

«Våkner opp og snakk om det», sier også «Nina», som er vokst opp med en alkoholisert far: «Min drøm er at samfunnet våkner opp. At det blir åpenhet rundt problemet med alkohol og rus i familier. Åpenhet vil redde mange små mennesker som i dag er opplært til å tie for enhver pris.»

Kilder

Fagsjef Frid Hansen, Borgestadklinikken, overlege Egil Nordlie, Borgestadklinikken, Aase Sundfær, Ullevål sykehus, og Apropos Rus 2/2003.

Nye bøker

SAMTALEN I BARNEHAGEN
Per Arneberg, Einar Juell
og Olga Mørk (red.)
N. W. Damm & Søn 2005
ISBN-10: 82-04-11287-4
230 sider

... det å leve er å engasjere seg i dialog, stille spørsmål, lytte, svare, være enig, stille nye spørsmål, skriver Berit Aanderaa idet hun refererer språkfilosofen Mikhail Bakhtin i Samtalen i barnehagen. Redaktørene av boken ser på samtalen som et verktøy som både kan brukes og misbrukes.

Kunsten å samtale – kunsten å bli menneske

Hverdagen består av samtaler, og barnehagen er stedet der samtalen går på kryss og tvers på forskjellige nivåer, påpeker redaktørene av *Samtalen i barnehagen*, Per Arneberg, Einar Juell og Olga Mørk. De 12 artiklene i boken er skrevet av 14 forfattere, Arneberg og Juell medregnet. Boken er utgitt av forlaget N. W. Damm & Søn. Målgruppen er førskolelærere og førskolelærerstudenter.

En samtale kan være så mangt. Den kan være en *samtale*, og den kan være en «samtale». Samtalen kan brukes til å undertrykke. Den gode og konstruktive samtalen bygger naturligvis på bevissthet, omtanke og refleksjon.

– Boken minner oss blant annet om førskolelærerens definisjonsmakt, sier Mørk til Første steg. I kraft av sin definisjonsmakt er førskolelæreren ofte den sterke part i forholdet til foreldrene, og naturligvis alltid i forholdet til barna.

I forordet understreker redaktørene viktigheten av respekt og åpenhet i møtene mellom mennesker. Folk viser hverandre respekt ut fra bevisste, positive holdninger til hverandre. Bevissthet om egen maktposisjon er avgjørende for hvordan de ulike møtene gjennomføres og oppleves av partene. Dette gjelder (eksempelvis) både førskolelæreren og foreldrene. Det dreier seg derfor kanskje like mye om bevissthet om hverandres maktposisjon, for, som det påpekes i forordet, foreldrenes stadig økende kunnskapsnivå og bedre forutsetninger for å stille krav i kombinasjon med stadig

økende muligheter for valgfrihet i valget av barnehage, innebærer at førskolelærerens definisjonsmakt ikke er like urokket som for noen år siden.

Instruktive ingresser

Redaktørene har valgt en spesiell løsning som gjør det lettere for leseren å velge hva hun vil gå løs på først og hva hun eventuelt vil utelate (for det er jo ikke slik at en artikkelsamling må leses fortløpende fra begynnelsen): Hver artikkel har en innholdsfortegnelse, altså en opplisting av hovedmomentene i artikkelen. Hver artikkel er i tillegg utstyrt med en ingress der det kort redegjøres for hva selve artikkelen behandler i det større formatet.

I Arnebergs og Juells innledningsartikkel *Ordets betydning i samspillet mellom mennesker* begrunner eksemplvis forfatterne hvorfor de mener samtalen er viktig i barnehagen, og hvorfor *dialogen* er viktig, og hva som er forskjellen mellom en samtale og en dialog. Ingressene gir trolig leseren et fundament som letter forståelsen for den egentlige artikkelteksten.

Innledningsartikkelen er i seg selv en logisk inngang til resten av boken, nettopp fordi den redegjør for det forfatterne kaller nøkkelbegreper (det er selvsagt derfor de har skrevet den og plassert den først).

Tankevennskapets betydning

Artiklene varierer i lengde fra ca. 10 til ca. 20 sider og de kan derfor berøres kun summarisk i denne artikkelen.

«Det er ikke antall barn med en annen kulturell bakgrunn som avgjør om barnehagen er flerkul-

turell eller ei, men det er praksisen til barnehagen som avgjør det,» skriver Loveleen Rihel Brenna i *Regnbuen er lik for alle*.

Mange av oss vet hvem Loveleen Rihel Brenna er og har et visst kjennskap til bakgrunnen hennes, og derfor gjør vi oss sikkert bestemte tanker om hva hun mener med «flerkulturell», ja, vi ville trolig gjort oss disse tankene om det flerkulturelle uavhengig av forfatternavnet. Men se om hun ikke har en overraskelse i ermet til oss: «... barn fra hjem med mange bøker i bokhyllene, og de som er fra hjem uten bøker. Barn som har foreldre med høy utdanning, og de med foreldre uten utdannelse eller som ikke kan lese for sine barn fordi de har dysleksi. Alle disse og mange, mange flere danner et flerkulturelt miljø i en barnehage, ...»

Å være venn med hverandres tanker er temaet for Aslaug Kristiansen. Hun skriver om empati og tillit, og hun relaterer disse begrepene til hverandre. Med utgangspunkt i forfatteren Maxime Greene sier hun at læring og utvikling trolig kun kan skje «... when we are the friends of one another's minds».

Vi begynte denne artikkelen med å referere fra Berit Aanderaas *Som man roper i skogen får man svar!* Aanderaa retter søkelyset mot styreren som leder for både personal- og barnehageutvikling for å belyse nødvendige sammenhenger mellom de to lederopp-gavene. Målet hennes er å synliggjøre behovet for å styrke de faglige samtalene i personalgruppen og å stimulere til refleksjon om praksis i en egen barnehage.

Revitaliser foreldresamtalen

Før barn blir gamle nok og har utviklet evnen til et verbalt språk, snakker de dårlig eller ingenting, men like fullt kommuniserer de. Dette er utgangspunktet for Nina Johannesens *En – to – tre – småbarna er med*. I artikkelen redegjør hun for det hun kaller samtaler uten ord, og hun drøfter også om det er slik at de voksne ofte overser eller ikke forstår disse samtalene.

Både førskolelærere og foreldre ser på foreldresamtalen som viktig. May Britt Drugli skriver om *Å bygge bro mellom hjem og barnehage*, en artikkel hun håper kan gi nyttige innspill som kan brukes i planlegging og evaluering av samtaler med foreldrene. Hun karakteriserer foreldresamtalen som vanskelig fordi det alltid vil være tilnærmet umulig å forutsi foreldrenes utspill og reaksjoner. Samtalen kan lett komme til å stivne i et mer eller mindre velegnet mønster. Kanskje kan samtaler med foreldrene gi innspill til nye måter å gjennomføre foreldresamtalene på, spør hun.

Menneskets iboende verdighet er temaet for Tore Frosts artikkel

Redaktørene: Olga Mørk flankert av Per Arneberg (t.v.) og Einar Juell (sistnevnte fotografert av Aase Andreassen).

som handler om respekt og selvrespekt. Temaet er også presentert i Bedre barnehager skriftserie nr. 1, våren 2005.

Nina Rossholt kunngjør at hennes formål er å «riste løs på bilder og historier om jenter og gutter i barnehagen» i artikkelen *Det handler om mer enn rosa og blått ...*. I artikkelen berører hun temaer som kvinner og menn i barnehagen, myter om kjønn, hvordan utfordre rådende diskurser om kjønn, og hun foreslår et «frigjørende blikk på kjønn gjennom pedagogisk dokumentasjon».

Noen ganger har førskolelærere behov for å snakke med andre profesjonsgrupper, for eksempel barnevernet eller helse-tjenesten. Lars Gunnar Briseid går i *Når samtalen svikter* inn i «samtalen mellom profesjoner» ut fra et etisk perspektiv. Når barnevernet må kobles inn på grunn av mangler ved barnets hjemmemiljø, når den kommunale helsetjenesten må gripe inn, når barnets sosiale, intellektuelle,

språklige eller emosjonelle problemer gjør det påkrevd å samarbeide med den pedagogisk-psykologiske tjenesten (PPT), er det om å gjøre for barnehagen å kunne samarbeide med slike andre instanser på en mest mulig forsvarlig måte.

Humor og kaos

Erik Sigsgaard skriver om *Voksne bråkmakere i barnehagen*. Han tar avstand fra «tøffe» førskolelærere eller andre «tøffe» voksne som styrer gjennom skjenn og kjefthus.

Han vil ha forbud mot det han kaller verbale overgrep mot barn, slik det allerede er forbud mot fysiske sanksjoner. Et slikt forbud vil gjøre de nordiske barnehagenes internasjonale omdømme bare enda bedre, mener han.

Humoren leker med oss, hevder Anna-Marie Hildershavn. Her dreier det seg ikke bare om lek og læring, men om lek og danning. «Leken og humoren danner kompetanse i barna,» skriver hun. «De lar fordommer falle og lar seg rive med.»

Den som har *The Doors* i platesamlingen kan finne fram til sporet «Riders on the Storm» med Jim Morrison. Denne «låten» danner nemlig i en viss forstand utgangspunktet for artikkelen *Lekende samtaler – som å ri på en storm*, ifølge forfatterne Maria Øksnes og Kjetil Steinsholt. Det gjelder å kunne forholde seg til og skape mening i det barokke og det kaotiske i den lekende samtalen.

Kort om forfatterne

Loveleen Rihel Brenna er leder for Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG). *Lars Gunnar Briseid* er førstelektor ved Høgskolen i Agder der han underviser ved både allmennlærer- og førskolelærerutdanningen. *May Britt Drugli* er stipendiat ved Regionsenter for barn og unges psykiske helse ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim. *Tore Frost* er universitetslektor i filosofi ved Universitetet i Oslo. *Anna-Marie Hildershavn* er utdannet førskolelærer, men er nå lærer i grunnskolen. *Nina Johannesen* er høgskolelektor i barnehagepedagogikk ved Høgskolen i Østfold. *Aslaug Kristiansen* er førsteamanuensis ved Fakultet for pedagogikk ved Høgskolen i Agder. *Nina Rossholt* er doktorgradsstipendiat ved Høgskolen i Vestfold. *Erik Sigsgaard* er lektor ved Høyvangseminariet i København og forsker ved Videncenter for Institutionsforskning. *Kjetil Steinsholt* er professor i pedagogikk ved NTNU. *Maria Øksnes* er doktorgradsstipendiat ved Pedagogisk institutt ved NTNU. *Berit Aanderaa* er førstelektor ved Høgskolen i Vestfold.

Om redaktørene: *Per Arneberg* er spesialkonsulent i Utdanningsakademiet, Utdanningsforbundets kurs- og konferanseavdeling og tidsskriftforlag. *Einar Juell* er utdannet førskolelærer og arbeider som spesialkonsulent i Utdanningsforbundets utredningsavdeling. *Olga Mørk* er førskolelærer og nå koordinator for et nærmiljøprosjekt i Bydel Gamle Oslo som dreier seg om forebyggende arbeid for barn og unge i et flerkulturelt miljø.

En av artikkelforfatterne er Loveleen Rihel Brenna.
(Foto: Marianne Otterdahl-Jensen/FUG)

Viktig bok i ny utgave

Barnehagen har fått nytt verktøy

Elisabeth Støre Meyers bok *Pedagogisk lederskap i barnehagen* kom i 1997. I tiden som fulgte har økt interesse for barnehagens pedagogiske innhold takket være barnehageloven, andre offentlige dokumenter, og et større faglitterært tilbud bidratt til å rette oppmerksomheten mot styrerrollen og barnehagepersonalets pedagogiske kompetanse.

Autvikle og å bruke refleksjonsverktøy har preget mange barnehagers faglige fokus i det nye århundret. Elisabeth Støre Meyer ser det slik at barnehagepersonalet gjennom å bygge på erfaringer fra daglig praksis kan bygge et viktig felles fundament for faglige diskusjoner.

– Når medarbeidere deler sine praksiserfaringer, tanker og spørsmål med hverandre, bidrar alles refleksjoner over erfaringene til et fundament for kollektive læringsprosesser, sier hun.

Støre Meyer mener at en kontinuerlig refleksjon over egen praksis er nødvendig for å utvikle en tydeligere yrkesforståelse. Flere barnehager har arbeidet med å utvikle nye vurderingsmetoder.

Den reviderte utgaven av *Pedagogisk lederskap i barnehagen* viser til forskjellige refleksjonsverktøy og erfaringene med dem. Underkapitlene *Praksisfortellinger*, *Prosesorientert skrivepedagogikk*, *Observasjon og selvobservasjon*, *Veiledning* og *Marte meo* redegjør for både verktøyene og erfaringene. Boken har da også undertittelen *Praktisk refleksjon i handling*.

Elisabeth Støre Meyer
PEDAGOGISK LEDERSKAP
I BARNEHAGEN
PRAKTISK REFLEKSJON I HANDLING
2. utgave
Universitetsforlaget 2005
ISBN 13: 978-82-15-00574-4
170 sider

Barn er medmennesker

– Et konkret resultat av bruken av de nye verktøyene er at barneperspektivet er blitt mye tydeligere, sier hun. – Og det er viktig! For i løpet av et par generasjoner har det skjedd et paradigmeskifte, fra at barn måtte rette seg etter foreldrenes eller

andre voksnes oppfatninger og beslutninger – for de voksne visste best! – til at barn i dag er likeverdige medspillere som i mye større grad blir hørt i saker som angår dem.

– Hvorfor har vi fått slike endringer i holdninger og tenkning i løpet av få år, spør hun. – Mye henger sammen med postmodernismens løsrivelse fra eller brudd med tidligere sannheter, normer og oppfatninger. I et samfunn som endrer seg raskt kan det være vanskelig for foreldregenerasjonen å vite hvilke krav fremtiden stiller til barna.

Dette innebærer, mener hun, at barn mye tidligere i livet enn det som var tilfelle før, får si sin mening og får bli hørt. De får påvirke valg og avgjørelser. Dette innebærer at barn får muligheten til å utvikle ferdigheter i å argumentere, og de kan trene seg opp til å ta avgjørelser de mestrer.

Fra kvantitet til kvalitet

Forholdene ligger nå til rette for at vi kan tilby barnehageplasser til alle barn. Og når kvantitative spørsmål nærmer seg en løsning, må de kvalitative ytterligere belyses, understreker hun.

Elisabeth Støre Meyer, førskolelærer og styrer i en årrekke,

er høgskolelektor ved Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) i Trondheim.

(Foto: Rune Petter Ness)

– Nå som kvalitetsspørsmålene blir mer og mer påtrengende, begynner også de politiske myndighetene å følge barnehagen nøyer enn før, sier Støre Meyer. Hun har lest Unni Blekens bok *Førskolelærer og leder – en kompleks og viktig oppgave* (se Første steg nr. 3/2005), og sier seg mye enig i Blekens syn på lederskap i barnehagen, og i synet hennes på myndighetenes håndtering av leder-spørsmålet.

Det påvirker både lederskapet og det faglige nivået at førskolelærerne fortsatt utgjør bare rundt en tredel av personalet i barnehagen, påpeker hun. I våre nordiske naboland har det i årevis vært omvendt, at ansatte uten førskolelærerutdanning har utgjort en tredel. Det blir naturligvis lettere å lede, samt åpner muligheter for å lede på et høyere nivå, når personalsammensetningen er slik.

– Når det har skjedd og skjer mye positivt når det gjelder utviklingen av det faglige arbeidet i barnehagen, sier Støre Meyer, - vil jeg ikke gi de politiske myndighetene alene æren for det. Den utviklingen har barnehagene selv i høy grad stått for, med god støtte fra utdanningsinstitusjonene, og selvsagt med økonomisk støtte fra myndighetene.

Av Lene Chatrin Hansen

Lene Chatrin Hansen er førskolelærer og arbeider som pedagogisk leder i 70 prosent stilling i en småbarnsavdeling ved Eilert Sundt studentbarnehage på Blindern i Oslo. Hun er også mastergradsstudent (på deltid) i barnehagepedagogikk ved Høgskolen i Oslo, samt studentrepresentant for studieårets (deltids) mastergradsstudenter. Videre er hun tillitsvalgt i Utdanningsforbundet.

Bli med i profesjons- og begrepsdebattene

Barnehagens virkeligheter er så mange. Hverdagen består av så mye mer enn varme velkomster – det lurar mange farer der ute. Hvordan vi vil takle farer og utfordringer er til sjuende og sist opp til oss selv. Derfor dreier det seg her som i forrige nummer om profesjonsbevissthet.

Høgskolelektor Marit Granholt ved Høgskolen i Oslo skrev for 11 år siden hovedfagsoppgaven *Førskolelærers profesjonelle selvforståelse i et samfunn i forandring 1975-1995*. Den er aktuell også i dag. Begrepet "profesjonell selvforståelse" ble benyttet for å beskrive en førskolelærers oppfatning av seg selv som profesjonell yrkesutøver, med de kunnskaper, det engasjement og den forpliktende holdning dette innebærer. Granholt skrev blant annet at førskolelærerne i undersøkelsen hennes kunne sies å være preget av en profesjonell selvforståelse. Alle sammen betegnet førskolelæreryrket som en profesjon, og de hevdet at det å inneha en profesjon er å kunne noe som ingen andre kan og å inneha kunnskaper som ingen andre har. Undersøkelsen viste også at disse førskolelærernes profesjonelle selvforståelse var kjennetegnet ved et *svært sterkt engasjement*, knyttet til en stor tro på førskolealderens og barnehagens betydning.

Med tanke på at dette er skrevet for 11 år siden, mener jeg det ville vært naturlig om denne tendensen kunne ses i like stor grad blant dagens nyutdannede førskolelærere. Jeg finner imidlertid foreløpig ingen dokumentasjon som kan motsi meg når jeg påstår at førskolelærere av i dag *ikke* innehar den samme profesjonsbevissthet som Granholts oppgave viser til. Sett i et profesjonssosiologisk perspektiv kan profesjonsbegrepet selvsagt dissekteres, men jeg velger å støtte meg på Granholt (m.fl.) når jeg presenterer følgende foreløpige definisjon:

Profesjonsbegrepet er et dynamisk og relasjonelt begrep, avhengig av tid, sted, samfunnssyn og selve yrkets forandring.

Det aktuelle yrkesområdet må altså blant annet aksepteres av offentligheten. For 11 år siden ga intervjuobjektene uttrykk for å ha opplevd liten grad av verdsetting og aksept, verken fra politikere eller "folk flest". Godt er det da å kunne tilføye at siden den gang har barnehagene posisjonert seg, og at de i dag spiller en større rolle i samfunnsdebattene.

I takt med utviklingen har samfunnets og foreldrenes krav til

HEI! HEI, Lene – Kom! – Holde hånda! – Lese bok! – Sitte fanget!
Jeg møtes i døra av krabbende, stabbende og løpende små mennesker – med store *hei!*, store åpne blikk, store smil – små mennesker med små armer, men armene klarer likevel å slynge seg rundt en hals eller et ben. *Kos! Kom! Se!* For en tillitserklæring! Og for en start på dagen!

barnehagene forandret seg betraktelig. I et kunnskapssamfunn med høyt utdanningsnivå i befolkningen stilles barnehagene i dag overfor store forventninger om profesjonelt utført arbeid og om relevant innhold som bidrar til barns trivsel, læring og utvikling. I dag må barnehagen betraktes som en veletablert, stor og viktig samfunnsinstitusjon, slik som skole og andre velferdsordninger for mennesker i ulik alder.¹

Vi tar altså hånd om en av samfunnets viktigste sosiale funksjoner: Barnehagen er en arena for dannelsen, en pedagogisk institusjon med vekt på lek, læring og omsorg.²

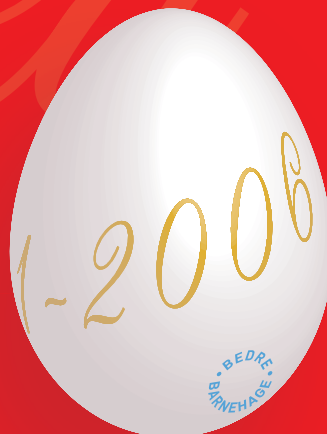
Den nye rammeplanen skal ligge klar 1. mars. Som i alle andre dokumenter på denne størrelsen florerer begreper og honnørord – hver for seg og sammen skal alle disse ordene skape mening for hver enkelt leser. Noen av begrepene er vi allerede godt kjent med, og det krever også en viss våkenhet. Gamle begreper kan (og bør?) få nytt innhold i ny kontekst.

Ny tid, ny kontekst – nye muligheter. Bli med i profesjons- og begrepsdebattene! Bli med å skape fremtidens barnehage! Blir du med?

1 KLAR, FERDIG, GÅ – TYNGRE SATSING PÅ DE SMÅ. Rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren, BFD 8.mars 2005:32

2 Ibid.

Bedre barnehager skriftserie gir deg det meste av det du trenger å vite!

Før påske kommer
nr. 1-2006
– gled deg!

Vårens tema er
barn, lek og læring i barnehagen:
ER DET NOEN GRUNN TIL Å ENGSTE SEG
FOR DEN «SKOLSKE» BARNEHAGEN?

**Hefte
koster
kun**

**100,-
kroner**

Bestill i dag!

Kontakt Marianne Langeland på
tlf 24 14 20 40

Eller bestill per e-post til

post@utdanningsakademiet.no

Du kan også fakse til 22 20 31 17

Kristin Tendal: Kompetanse og rammeplan

Det kompetansekartleggingsarbeidet som skal gjøres er viktig, mener *Med styrerblick*-forfatteren, men viktig er det også at kompetansekartlegging og ny rammeplan ses i sammenheng. Det vil være viktig for kompetansen i barnehagen at det avsettes midler til implementering av rammeplanen.

Personalet i barnehagen innehar en av samfunnets aller viktigste oppgaver. De skal bistå hjemmene i deres omsorgs- og oppdrageroppgaver og på den måten skape et godt grunnlag for barnas utvikling, livslange læring og aktive deltakelse i et demokratisk samfunn. Dette er en del av ordlyden i paragraf 2 i Lov om barnehager. Rammeplan for barnehager er forskrift til barnehageloven, hvor oppgaver og arbeidsmåter for barnehagen er nedfelt.

Personalet i barnehagen er avhengig av bred kompetanse. Barnehagen er i kontinuerlig utvikling. Personalet trenger stadig ny kompetanse for å møte nye utfordringer. Fremdeles er det slik at det er flere ufaglærte enn faglærte i barnehagen. Barnehagen har likevel mange dyktige medarbeidere med lang erfaring og mye realkompetanse. Mange førskolelærere har tilleggsgutdannelse utover grunnutdanningen, og flere assistentstillinger har de siste årene blitt besatt av fagarbeidere i barn- og ungdomsarbeiderfaget. Dette har bidratt til å øke den faglige kompetansen i barnehagen.

Kompetansekartlegging

Personalgrupper er sammensatte av personer med ulike egenskaper, interesser og kunnskaper. For å kunne benytte personalet på best mulig måte, er det viktig å få kartlagt de kompetansene hver og en besitter. Arbeidet med å få til en kartlegging av all kompetanse et personalet i en barnehage innehar, kan være vanskelig. For de fleste medarbeiderne er det lettere å si noe om hva de ikke kan enn om hva de kan.

Å kartlegge personalets utdanning og realkompetanse er enkelt, men det er kun en del av den samlede kompetansen. Personalets tause kunnskap er mer sammensatt og vanskeligere å kartlegge. Med tause kunnskap menes: En still-tingende og innforstått praktisk kompetanse som er knyttet til kunnskaper, verdier og holdninger. Tause kunnskap kommer oftest til syne i hverdagslige handlinger, og har tidligere ikke blitt betraktet som en del av kunnskapsbegrepet. De senere årene er det blitt arbeidet en del i barnehagen med å gjøre tause kunnskap til eksplisitt kunnskap.

Skal en leder kunne klare å disponere sitt personale på best mulig måte, må kompetansen hver og en innehar kartlegges. Bare slik kan lederen få et helhetlig bilde av den samlede kompetansen personale innehar, og kunne skape seg en oppfatning av hvilken kompetanse

det er viktig å spre til resten av personalgruppen. Samtidig får leder også en oversikt over hvilke områder barnehagen som virksomhet og hver enkelt i personalgruppen trenger skoling i.

Medarbeidersamtaler, observasjoner og veiledning er velegnede redskaper for lederen som vil bli kjent med sitt personale. Gjennom samtaler avdekkes den enkeltes kunnskapsområder, og likeledes avdekkes innen hvilke områder den enkelte kan trenge kompetansehevingstiltak.

Implementeringen av rammeplanen

Det er ikke bare for hver enkelt barnehage en kartlegging av personalets kompetanse er viktig. Hadde kommunene hatt et register hvor barnehagenes kompetanse var registrert, ville det være lettere å ta kontakt med andre barnehager for å innhente ny kompetanse når behov oppstod.

Hver eneste dag skjer det viktig kompetanseutveksling i barnehagen. Personalet observerer hverandre, reflekterer over egen og andres praksis, og det samtales om innholdet i hverdagen. Ved å sette fokus på kollegaveiledning, noe det bør avsettes tid til i den enkelte barnehage, heves personalets kompetanse. Ved at personalet deltar i interne kurs på arbeidsplassen er det flere som får økt sin kompetanse. Personalet må våge å gå utenfor sin egen dør, de må kunne gi av sin kunnskap, og derigjennom øke kompetansen i andre barnehager.

Kvaliteten på det tilbudet som gis til barna, henger nøye sammen med personalets kompetanse. Departementet avsetter midler til en kompetanseplan i 2006. Ettersom ny rammeplan kommer snart, er det viktig at departementet avsetter midler for å implementere også rammeplanen i barnehagene. Barnehagepersonalets kompetanse er avgjørende dersom vi vil ha den gode barnehagen med de gode tilbudene til våre barn!

Kristin Tendal er virksomhetsleder i Gaustadgrenda helsebarnehage i Fredrikstad.

